

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2012

Eliška Procházková

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Hodnota vzdělání v očích české veřejnosti

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Vypracovala: Eliška Procházková

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Hodnota vzdělání v očích české veřejnosti zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 20.4.2012

Eliška Procházková

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své blízké rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Eliška Procházková

OBSAH

Úvod	2
1. <u>Historie a současnost vzdělávání</u>	4
1.1 Období počátku 20. století	5
1.2 Poválečné období	6
1.3 Společnost současná	8
2. <u>Přirozená prostředí výchovy a vzdělávání</u>	12
2.1 Rodinné prostředí	14
2.2 Vrstevnické skupiny	15
2.3 Lokální prostředí	17
3. <u>Hodnota vzdělání, životní hodnoty</u>	19
3.1 Postavení hodnoty vzdělání	19
3.2 Věkové kategorie	21
3.3 Skupiny osob dle nejvyššího dosaženého vzdělání	22
3.4 Profesní skupiny	24
3.5 Třídy společnosti	26
4. <u>Hodnota vzdělání ve vybraných socio-profesních skupinách</u>	28
4.1 Metodologická východiska	28
4.2 Analýza výsledků šetření	31
4.3 Komparace a interpretace	49
4.4 Vyhodnocení	51
Závěr	54
Resumé	56
Anotace	57
Seznam použité literatury	58
Seznam příloh	60

Úvod

Oblast vzdělání a vzdělávání je v současné době celosvětově velmi diskutovaným a aktuálním tématem. Společnost si žádá vzdělané a inteligentní lidi, zaměstnavatelé schopné pracovníky, znalce v oboru. Důležitý je nejen samotný pojem vzdělání, ale i jeho hodnota jak pro jednotlivce, tak pro celou společnost. Nelze jej tedy vnímat pouze jako potřebu, prostředek k dosažení něčeho. Vývojem společnosti i mezi generacemi se význam vzdělání a názory na něj proměňují. V současné době ho chápeme jako ústřední pojem života moderního člověka, který jej provází v podstatě celý život a současně jako významnou investici do budoucna.

Vztah vzdělání, vzdělávání a školství k sociální pedagogice je velmi blízký. Jedná se o ústřední pojmy celé pedagogiky, tedy i pedagogiky sociální. Výše popsané se vztahuje jak k celé populaci, tak k sociálně znevýhodněným. Prolínají se téměř celým životem všech lidí a plní nezastupitelnou roli v prvních vývojových fázích člověka (zejména škola jako instituce). Vzdělání a výchova souvisí jak s rodinou, vrstevníky i školskými institucemi, které jsou jedním z hlavních témat sociální pedagogiky. Životní hodnoty a hodnotové žebříčky, do nichž patří i hodnota vzdělání se opět týkají všech jedinců bez rozdílu a ovlivňují výchovu.

Cílem mojí bakalářské práce je zjištění postojů ke vzdělání ve vybraných socio-profesních skupinách. Porovnáám v ní současný pohled dospělých s názory dnešních středoškolských studentů. Součástí cíle je tak zjistit, jakou váhu respondenti v těchto skupinách přikládají škole, vzdělávání se a zda v této oblasti existují názorové mezigenerační rozdíly. Dále se pokusím nalézt odpovědi na otázky, zda je pro současnou českou populaci nezbytné absolvovat vysokou školu, proč je její absolvování důležité a jaké místo hodnota vzdělání zaujímá v jejím hodnotovém žebříčku. U dospělých respondentů se zaměřuji i na jejich pracovní uplatnění.

První část bakalářské práce věnuji vzdělání a školství, jejich vnímání od počátku 20. století, v době poválečné, až po situaci v dnešní době, která přináší jisté změny v pohledu na hodnotu vzdělání ať už v souvislosti se změnou režimu či proměnami sociálních rizik a problémů. Společnost současnou (postmoderní) rozebírám vzhledem k tématu práce nejpodrobněji.

V druhé části se blíže věnuji rodině, jako velmi důležité socializační jednotce, do níž se rodíme, v níž vyrůstáme. Rodiče mají na utváření názorů nejen na vzdělání velký vliv. Poté se zaměřuji na další přirozené prostředí - vrstevnické skupiny dětí a mládeže (samotný pubertální věk) a na to, jaký vliv mají na jedince nejen v přístupu ke vzdělání, učení se. Další podkapitola je věnována lokálnímu prostředí, tedy rozdílům mezi městy a vesnicemi, kde každý člověk vyrůstá a které díky svým odlišnostem také ovlivňuje například chápání vzdělání či výběr sekundárního a terciárního vzdělávání mladých lidí.

Třetí kapitola obsahuje samotný pohled na hodnotu vzdělání a hodnotové žebříčky. Přibližuje jednotlivé životní hodnoty a samozřejmě i hodnotu vzdělání a její důležitost u české populace v rámci odlišných charakteristik (hodnota vzdělání v rámci různých věkových kategorií, nejvyššího dosaženého vzdělání nebo odlišnosti na základě postavení jedinců ve společnosti).

Bakalářskou práci jsem striktně neoddělovala na teoretickou a praktickou část, protože si myslím, že díky názvům kapitol a jejich následnému přiblížení je jasné, jakým směrem se u daného tématu ubírám.

Poslední kapitola je pak věnována provedenému dotazníkovému šetření, kde popisuji, porovnávám a vyhodnocuji získaná data. Vyhodnotila jsem dva mírně odlišné typy dotazníků, jeden pro středoškolské studenty, druhý pro pracující dospělé. V praktické části tak komparuji výsledky a odlišnosti v odpovědích, ověřuji teoretická východiska a hypotézy.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala hlavně z důvodu zájmu o danou problematiku, a možnosti blíže do ní proniknout, a to jak studiem odborné literatury, tak pomocí dotazníkového šetření.

1. Historie a současnost vzdělávání

Pojem vzdělávání chápe Jan Průcha v pedagogické teorii jako „*proces záměrného a organizovaného osvojování si poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování.*“¹ Autoři knihy *Kompetence ve vzdělávání* uvádí pod pojmem vzdělávání (education) „*proces, v němž si prostřednictvím vyučování jedinec osvojuje soustavu poznatků a činností, kterou vnitřním zpracováním – učením – přetváří na vědomosti, znalosti, dovednosti a návyky.*“²

Pokud vezmeme v úvahu, že hodnota vzdělání a samotné vzdělávání v očích (nejen) českého člověka nese poměrně vysokou důležitost, musíme se zaměřit i na to, co jedince k těmto názorům a postojům vedlo a stále vede. Velmi velký vliv na jednotlivce má **společnost** samotná, v níž každý jedinec vyrůstá, žije. „*Vzdělání představuje významný civilizační fenomén, který vzniká v rané fázi vývoje civilizace a po celou dobu lidské historie se vyvíjí a proměňuje. Vzdělání plní řadu funkcí ve vztahu k jedinci i ke společnosti.*“³ *Vzdělání jako hodnota, potřeba, cíl a náplň volného času jsou fenomény, které jsou pro člověka, společnost a civilizaci v 21. století klíčové.*⁴

Vlastní obsah vzdělávání se rozvíjel v 19. a 20. století především tak, aby splňoval potřeby průmyslové společnosti, a to jak v oblasti elementárního, tak v oblasti odborného a všeobecného vzdělávání. Na postupný vývoj vědy a techniky se reagovalo tím, že se přidávaly nové předměty a témata. Časem se tak vytvořila přetížená koncepce středního všeobecného vzdělání.⁵

S problematikou vzdělání a vzdělávání souvisí i vzdělávací politika („*vzdělávací politika je odvětví pedagogického zkoumání zabývající se řízením vzdělávacího systému nebo vzdělávací instituce a politickým myšlením ovlivňujícím jejich vývoj*“⁶), kde za nejvýznamnější subjekty považujeme například rodiče, studenty, zaměstnavatele,

---

¹ PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky. 2. vyd. Praha: Portál, 2006, 272 s., str. 17

² VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 160 s., str. 19

³ SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 117

⁴ tamtéž, str. 130

⁵ tamtéž, str. 106

⁶ KALOUS, J. *Teorie vzdělávací politiky. Ústav pro informace ve vzdělávání*, 1997, str. 6 in BRDEK, M., VYCHOVÁ, H. *Evropská vzdělávací politika. Programy, principy, cíle*. Praha: ASPI, 2004, 172 s., str. 15

vzdělávací experty, ale i politiky.¹ Vzdělávací politika se zabývá a řeší celou řadu problémů, mezi něž patří například:

- vymezení vazby mezi vzděláváním, pracovní silou a ekonomickými faktory
- zohlednění sociálního aspektu vzdělávacího systému
- vztah mezi všeobecným přístupem ke vzdělání a kvalitou výuky
- problematika učitele a jeho vzdělávání
- financování školství a další²

Obecně můžeme vývoj vzdělání rozdělit do tří období. Prvním bylo období začátku 20. století, kdy se samotné vzdělání formovalo. Za další můžeme považovat poválečné období a za třetí, v souvislosti s daným tématem bakalářské práce nejdůležitější, je doba společnosti současné.

1.1 Období počátku 20. století

"Nejprve bylo vzdělání určeno hrstce privilegovaných. Mělo elitní charakter, propůjčovalo odlesk výjimečnosti úzkému kroužku zasvěcených a bylo až na výjimky nedostupné všem ostatním. Tak tomu bylo prakticky ve všech zemích Evropy až do druhé světové války.³ Škola působila jako jakýsi chrám vědění, jako monumentální instituce dostupná pouze úzké elitě vyvolených."⁴ Jak pojednávají autoři knihy Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna, není tomu historicky tak dávno, kdy škola bývala místem výjimečným a kdy to, co se v ní dělo, mělo v sobě nádech určité posvátnosti. Vědění, které překračuje rámec každodenních pravd a praktických dovedností, bylo odnepaměti považováno za výsadu nemnohých. Sloužilo jako cesta k poznání vyšších a běžně nedostupných pravd. Není náhodné, že dějiny evropského školství jsou úzce propojeny s dějinami církve. Součástí tohoto původního pojetí vzdělání bylo, že církev opakovaně vyhlašovala zásadu bezplatnosti vzdělání.⁵

---

¹ BRDEK, M., VYCHOVÁ, H. Evropská vzdělávací politika. Programy, principy, cíle. Praha: ASPI, 2004, 172 s., str. 20

² tamtéž, str. 17

³ KELLER, J. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 211 s., str. 46

⁴ KELLER, J., TVRDÝ, L. Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 184 s., str. 15

⁵ tamtéž, str. 27-28

Těmi, kdo byli v této době ceněni, k nimž panovala úcta, byli učitelé. Učitel byl velmi vážený a vysoce postavený člověk. V rámci školy fungoval jako přirozená autorita, ke kterému děti vzhlížely.

„Odborné vzdělání určené především fyzicky pracujícím, bylo od počátku (od konce 18. století) rozvíjeno zejména na základě vzdělání elementárního.(...) Úkolem bylo připravit učně důkladně a dokonale nacvičenými dovednostmi k určitému povolání. Širší uplatnění obecně vzdělávacích prvků bylo pokládáno za zbytečné, prakticky nepoužitelné.“¹ Již z této myšlenky autorů je jasné, že situace na začátku 20. století a ve společnosti postmoderní se ubírá jiným směrem. Váha výučního listu a manuální práce není nyní zdaleka tak ceněná, spíše naopak podceňovaná.

Pokud se zaměříme přímo na **oblast české pedagogiky** v tomto období, musíme zmínit T. G. Masaryka. Dle něj stojí v centru výchovy mravní formování osobnosti. Mezi další významné osobnosti, které se věnovaly pedagogické problematice, můžeme uvést F. Čádu, J. Úlehlu či F. Krejčího, který např. ve spise *Pozitivismus a výchova* uvádí požadavek jednotné všeobecně vzdělávací školy pro mládež do 14 let a vysokoškolské přípravy učitelstva.²

1.2 Poválečné období

Od druhé poloviny 20. století došlo k novému vztahu mezi všeobecným a odborným vzděláváním. Postupně vzrůstal význam všeobecného vzdělání, o něž se opíralo vzdělání odborné.³ Můžeme tak pozorovat změnu oproti dřívější situaci, popsané v předchozí podkapitole.

Názor J. Kellera, že vzdělání má v této demokratizační fázi sloužit jako výtah, s jehož pomocí se široké vrstvy obyvatel dostanou sociálně o několik pater výše v sociální struktuře, stanou se pevnou součástí širokých a v blahobytu žijících středních vrstev⁴, sdílí i kolektiv autorů knihy *Člověk a vzdělání v informační společnosti*, kde uvádí, že vzdělání bylo dlouhodobě výtahem, kdy děti získaly výrazně vyšší vzdělání než jejich rodiče a v sociální struktuře společnosti se tak posunuly do vyšší vrstvy.⁵

---

¹ SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 107

² JÚVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. 5. rozšířené vyd. Brno: Paido, 2003., str. 77-78

³ SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 107-108

⁴ KELLER, J., TVRDÝ, L. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 184 s. str. 23

⁵ SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 118

Jako výtah působilo vzdělání v poválečných letech zejména ve vyspělých zemích. S názory uvedených autorů souhlasím.

„Po druhé světové válce dochází ve vyspělých zemích k výrazným změnám celého systému vzdělání. Již v padesátých letech 20. století radikálně narůstá nejprve počet lidí s maturitou, od přelomu padesátých a šedesátých let se pak celá vlna přelévá na školy vysoké.“¹ Samotné Československo je však oproti vyspělým zemím v tomto trendu o několik desítek let pozadu. Avšak později u nás můžeme pozorovat stejný jev.

Tato poválečná léta můžeme považovat v československém státě za období rozmachu a vzkvétání. Vzdělání pomáhá lidem z určitých, privilegovaných vrstev dosáhnout toho, že je vytáhne směrem nahoru, tedy k blahobytu, lepším životním podmínkám a k uznání. S rostoucí ekonomikou, rozmachem služeb a vzkvétajících společností prakticky všude rostl zájem o vzdělání. Vysokoškolsky vzdělaný člověk má v této fázi vývoje prestiž, je uznáván a za svou práci nadstandardně ohodnocen, protože takových absolventů ještě není mnoho. Může užívat blahobytu, který jiným – méně vzdělaným není tolik dopříván.

Důležitým právem se stalo právo na všeobecný přístup ke vzdělání. Můžeme mluvit o demokratizaci vzdělání. Školy se sice otevřely potomkům všech vrstev, nikoliv však proporcionálně vzhledem k jejich počátečnímu zastoupení ve společnosti.² Nemůžeme tedy mluvit o tom, že zmizelo rozdělení na vyvolené a na ty druhé, což, dle mého názoru, nezmizí v žádné společnosti.

„Od poslední čtvrtiny 20. století přecházejí ekonomicky vyspělé země ze stadia průmyslového do fáze postindustriální.“³ „Z hlediska historicko-vývojového a sociálně-ekonomického lze s jistým zjednodušením říci, že industriální společnost se mění v informační společnost. To přináší nové požadavky na vzdělávání, a tedy zpochybňuje tvrzení, že v budoucnu budeme v oblasti vzdělávání dělat totéž, co jsme dělali až dosud, ale lépe a důkladněji. Zpochybňuje se postoj, že z hlediska obsahu vyučování stačí „zvyšovat úroveň“ toho, co je.“⁴ Také trh se výrazně mění. Zaměstnavatelé v případě pracovníků vyžadují stále větší kvalifikovanost, flexibilitu i pracovní nasazení. Současně však zkušenosti a nižší věk zaměstnanců.

---

¹ KELLER, J., TVRDÝ, L. Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008., str. 23

² tamtéž, str. 46

³ KELLER, J. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 211 s., str. 9

⁴ SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 107

1.3 Společnost současná

Škola se stále více proměňuje v jakousi pojišťovnu, vzdělání už negarantuje vzestup zdaleka tak spolehlivě, jak tomu bylo ve vyspělých zemích v šedesátých letech.¹ „V informační postindustriální společnosti vzdělanostní kulturní kapitál znamená naprosto nezbytný předpoklad k další existenci a vývoji společnosti.“²

V Československu – jako v zemi socialistické – však škola přestala být chrámem, ale nestala se výtahem. Vysokoškolské vzdělání zůstalo omezeno na výrazně menší podíl populace, než tomu bylo v ekonomicky vyspělých zemích. Teprve po roce 1989 začíná u nás vysokoškolské vzdělání fungovat jako prostředek k získání atraktivních pozic a příjmová diferenciací podle výše vzdělání se zvyšuje. Vzdělání by tak dnes u nás mělo své nositele pojišťovat v míře, kterou západní země poznaly snad jen v první vlně demokratizace vzdělání, tedy někdy počátkem šedesátých let 20. století.³ Současně však došlo k rozšíření sítě vysokých škol a studijních oborů.

Vysoká škola má být jakýmsi únikem ze spodních vrstev společnosti, má se tedy stát určitou pojistkou proti sociálnímu vyloučení či chudobě. V podstatě se tak děje, ale se stále vyšším počtem vysokoškolsky vzdělaných už zejména v západních zemích o pojistce v pravém slova smyslu mluvit nelze. Vzdělání je tedy určitou zárukou udržení si vyššího sociálního statutu. Jak uvádí kolektiv autorů v publikaci *Člověk a vzdělání v informační společnosti* názor prof. Martina Potůčka (dokument *Zpráva o stavu země. Strategické volby, před nimiž stojí - Potůček 2004*), který podrobuje kritice v řadě momentů českou vzdělávací soustavu. Především v oblasti terciálního vzdělávání konstatuje, že v podílu populace ve věku 25-64 v tomto typu vzdělávání i v účasti této populace na celoživotním učení jsme značně pod průměrem EU.⁴ Avšak i tak v současnosti získává v ČR vysokoškolské vzdělání téměř polovina populačního ročníku a proces vzdělávání se posouvá k hranici třiceti let věku.⁵

Problémem současné doby je dále to, že zvýšení průtoku studentů univerzitou vcelku spolehlivě zajišťuje pokles kvality vzdělání. Učitelé jsou přetěžováni učením (mimo to, že další jejich činností je často činnost administrativní) a zkoušením těch, o kterých dopředu vědí, že stejně nezůstanou v oboru, natož aby se kdy pokoušeli dělat

---

¹ KELLER, J., TVRDÝ, L. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008., str. 24

² SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 128

³ KELLER, J., TVRDÝ, L. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 184 s. str. 83-84

⁴ SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 92

⁵ tamtéž, str. 125

vědu.¹ Na učitele jsou tak kladeny velmi vysoké nároky. Moderní pedagog musí mít široký všeobecný přehled, k čemuž mu mohou pomoci moderně pojaté dějiny pedagogiky, které vidí pedagogické jevy v souvislosti s dalšími obory.² Pedagogičtí pracovníci tak mohou ztratit motivaci, protože se může stát, že jejich snaha nebude patřičně oceněna. Učitelské povolání ztrácí váhu a uznání, které mělo na počátku 20. století.

„Stále více nabývá na významu vzdělávání jako příprava na profesní život, pro uplatnění na trhu práce. V průběhu školní docházky, na všech stupních vzdělávací soustavy, jedinec získává znalosti a kompetence potřebné pro začlenění se do pracovního procesu.“³ „Neustále probíhající změny předpokládají pracovníky vysoce motivované, flexibilní, kteří jsou ochotni a schopni realizovat individuální potenciality a různými cestami prohlubovat svoje vzdělávání po skončení školní docházky v průběhu celoživotní dráhy.“⁴ Jedná se o trend posledních let a můžeme říci, že bude stále pokračovat.

Podle čistě ekonomického pohledu, který bývá v koncepcích společnosti vzdělání často přítomen, studují lidé především proto, že ve vzdělání spatřují výhodnou investici a v pracovním uplatnění vidí v prvé řadě příležitost, jak tuto dlouhodobou investici finančně co nejvýnosněji zúročit. A co lidi motivuje k práci? Podle silně zjednodušené, nicméně poměrně rozšířené představy chodí lidé do práce kvůli penězům.⁵ Oproti výše uvedenému však přichází nové sociální riziko. Jedná se o hrozbu, že člověk nezískává kvalifikované (někdy vůbec žádné) zaměstnání i přesto, že investoval svůj čas, pílil a energii do vzdělávání. Novým problémem je tak skutečnost, že před starými riziky člověka nemusí chránit ani vzdělání, tedy že hrozba neplnohodnotné práce a nezaměstnanosti se začíná týkat i vysokoškoláků. Staré riziko v této souvislosti spočívalo v tom, že špatné, či dokonce žádné zaměstnání hrozilo pouze lidem s nejnižším vzděláním.⁶ Tento problém se v České republice týká především posledního posledního desetiletí.

---

¹ KELLER, J. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 211 s., str. 48

² JÚVA, V. Stručné dějiny pedagogiky. 5. rozšířené vyd. Brno: Paido, 2003., str. 9

³ SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 117

⁴ tamtéž, str. 108

⁵ KELLER, J., TVRDÝ, L. Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 184 s. str. 85-87

⁶ KELLER, J. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 211 s., str. 146

Během posledních patnácti let roste zájem o návratnost investic do vysokoškolského vzdělání i z pohledu politiků. Důvodem jsou narůstající problémy s financováním vysokoškolského vzdělávání díky nárůstu počtu studentů. Právě fakt, že vysokoškolské vzdělání přináší studentům v budoucnu vysokou soukromou míru návratnosti, je argumentem, proč přesunout více tíhu financování VŠ vzdělávání ze státního rozpočtu (z peněz daňových poplatníků) na studenty, potažmo absolventy vysokých škol. V řadě zemí se také vedou diskuse o tom, zda společnost neprodukuje příliš mnoho vysokoškolsky vzdělaných jedinců, kteří pak stejně nemohou najít uplatnění odpovídající jejich kvalifikaci a končí na pozicích pro jedince se vzděláním středoškolským.¹

V současné době existuje mnoho programů na podporu vzdělávání. Mezi vzdělávací programy Evropské unie řadíme Socrates, Leonardo Da Vinci a program Mládež, pod něž patří celá řada aktivit a činností. Příkladem uveďme program Erasmus, což je „největší program evropské spolupráce v oblasti vysokoškolského vzdělávání. Tento program spotřebovává více než 50% celkového objemu prostředků programu Socrates.“² Mezi studenty vysokých škol je v současnosti velmi zajímavým a využívaným programem a možností, jak získat zkušenosti díky spolupráci evropských vysokých škol.

K významnému rozvoji došlo po roce 1990 i v oblasti pedagogické teorie. Do centra pozornosti se dostala například metodologie pedagogiky, filozofie výchovy a obecná pedagogika, srovnávací pedagogika, pedagogika volného času, **sociální pedagogika** a mnoho dalších. V souvislosti s těmito oblastmi samozřejmě figurovalo i mnoho odborníků (B. Kraus, J. Mareš, J. Průcha a další).³

Vývoj ve 20. století byl charakterizován vývojem médií a růstem jejich významu pro společnost. Média se také uplatnila v oblasti vzdělávání a rozhlasové a televizní vzdělávání se stalo pojmem. Velmi využívaný je internet, který je až přehlcen

---

¹ www.kvf.vse.cz. URBÁNEK, V. Vzdělání a lidský kapitál, Vysoká škola ekonomická v Praze., str. 2

² BRDEK, M., VYCHOVÁ, H. Evropská vzdělávací politika. Programy, principy, cíle. Praha: ASPI, 2004, 172 s., str. 37-48

³ JÚVA, V. Stručné dějiny pedagogiky. 5. rozšířené vyd. Brno: Paido, 2003., str. 81

všemožnými (potřebnými i nepotřebnými) informacemi. V informační společnosti lze očekávat další profilování médií pro oblast vzdělávání.¹

Z výše uvedeného můžeme usuzovat, že společnost současná se setkává s jinými sociálními riziky, než tomu bylo v době před i poválečné. Aktuální problémy jako nezaměstnanost, chudoba, ekonomická krize, mají i na oblast školství a vzdělání nemalý vliv. V současnosti je možné v oblasti školství vidět, že terciární sektor vzdělávání v České republice dosahuje vysoké dynamiky růstu. Zatímco v roce 1992 činil celkový počet nově přijatých na vysoké školy 17,9 (na 100 osob typického vstupního věku), v roce 1997 to bylo již 32,1.² A počty uchazečů o terciální vzdělávání stále velmi rychle rostou.

---

¹ SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 132

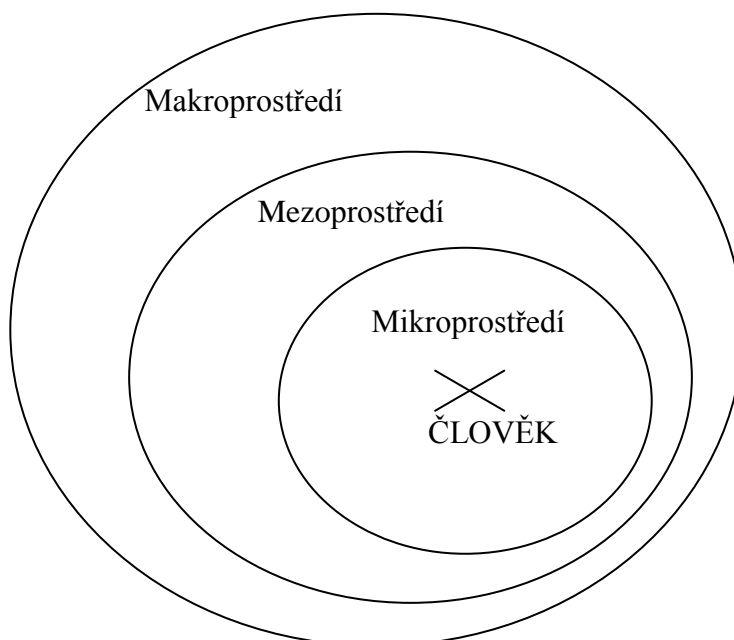
² Education at a Glance: OECD Indicators, 2004, s 283 in PRŮCHA, J. Srovnávací pedagogika. 1. vyd. Praha: Portál 2006, 264 s., str.147

2. Přirozená prostředí výchovy a vzdělávání

V rámci této kapitoly nejprve uvedu často používané pojmy, které se objevují v souvislosti s tímto tématem:

Pojem **prostředí** je pojmem všeobecně známým a užívaným. Objevuje se ve vědách společenských i přírodních. Podíváme-li se do různých slovníků, encyklopedií či učebnic, zjistíme, že v jednom se jejich definice prostředí shodují. Vždy jde o předměty, jevy, které existují kolem nás, nezávisle na našem vědomí, tedy o určitý prostor, o objektivní realitu. Dále se uvádí, že tento prostor vytváří podmínky pro život – jedná se o životní prostředí. V takovém prostoru působí různé činitele. Máme-li na mysli život člověka, společnosti, pak vystupují do popředí vedle základních přírodních faktorů **podmínky kulturní a společenské**.¹

Prostředí ve smyslu sociální pedagogiky rozdělujeme na mikroprostředí, za něž považujeme rodinu, mezoprostředí, které chápeme jako prostředí lokální (město, vesnice, kde se člověk pohybuje každý den) a dále makroprostředí, kam můžeme zařadit stát.

Obrázek č. 1 – Prostředí z pohledu sociální pedagogiky

¹ KRAUS B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., str.66

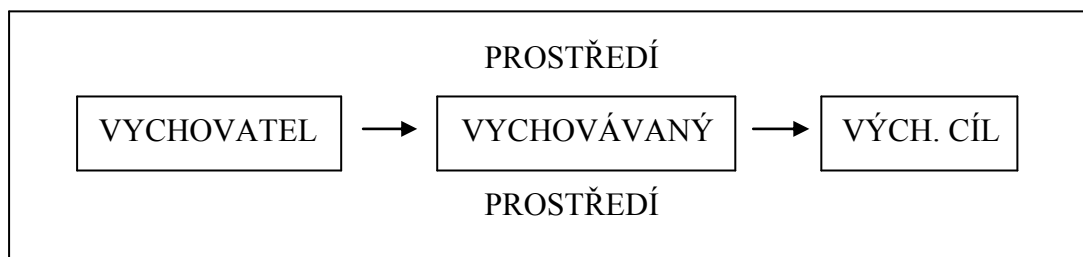

„**Výchova** představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti. Podstatné je vymezení vztahu socializace a výchovy. (...) Lze tedy říci, že výchova je jakýsi regulátor, je to řídicí proces, kterým chceme průběh socializace usměrnit tak, aby byl v souladu s výchovnými cíli.“¹ Průcha ve své publikaci uvádí, že „komplikace se vyskytuje v tom, že pojem výchova je v pedagogice používán ve spojení s pojmem **vzdělávání**. Na jedné straně se obecně přijímá, že výchova a vzdělávání jsou úzce propojené jevy, na druhé straně se rozeznává, že vzdělávání představuje něco specifického, co se nekryje s pojmem výchova.“² Výchovu můžeme rozdělit na intencionální a funkcionální. Právě funkcionální (nepřímá) je chápána z hlediska prostředí.

Během celého života je člověk - jeho myšlenky, názory, postoje, ovlivňován vnějšími vlivy, okolím, v němž se pohybuje. Už v dětských letech získává dítě první zkušenosti, učí se návykům. V prvé řadě jsou to rodiče, kteří se stávají jeho vzory, ideály. Oni jsou těmi, kdo vychovávají, podílí se na formování osobnosti svého potomka. Škola – zejména prostřednictvím pedagogických pracovníků – je dalším důležitým bodem. Prolíná se několika vývojovými obdobími. V pubertálním věku, kdy se v člověku formují vlastní názory a začíná velké období proměn a vzdoru, rodiče jako vzor zůstávají většinou v pozadí. Přátelé a party vrstevníků zaujímají přední příčky. Každý člověk je však osobností a vnější vlivy, prostředí, v němž se pohybujeme, na nás nepůsobí stejně.

Role (funkce) prostředí ve výchově:

„**Výchovný proces**, který se musí vždy odehrávat v nějakém prostředí, budeme chápat jako určitý systém - vychovávaný v něm vystupuje jako prvek. V této nejjobecnější rovině bychom mohli situaci znázornit schematicky:

Obrázek č. 2 - Výchovný proces

¹ KRAUS B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., str. 64 - 65

² PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky. 2. vyd. Praha: Portál, 2006, 272 s., str. 17

Vychovatelem myslíme obecně např. otce, vychovávaným je syn (...). Dále je nutné tento systém chápat vždy v různých interakcích. Vychovávaný (ovlivňuje zpětně i vychovatele) zasahuje do prostředí, stejně jako to činí vychovatel, který formuluje výchovné cíle.“¹

Na základě výše vysvětlených pojmů můžeme uvažovat o vlivu konkrétních přirozených prostředí, který mají na člověka nejen v oblasti vzdělávání a výchovy.

2.1 Rodinné prostředí

"Rodinná výchova má největší význam po celé období předškolního věku, postupně její výchovná role slábně spolu s nástupem dalších výchovných činitelů. V daném období je mj. významným úkolem rodiny také příprava dítěte na vstup do školy, rozvíjení zájmů.² Nejdříve se na učení člověka podílejí rodiče, kteří mu předávají své celoživotní zkušenosti a výsledky svého učení, čímž jeho učení dostává intergenerační rozměr. Tento přenos má biologický základ.³

Hodnota vzdělání a význam vzdělání jako trvalé a významné součásti života a životního způsobu silně koreluje nejen s dosaženou úrovní vzdělání samotného jedince, ale i s dosaženou vzdělanostní úrovní rodičů.“⁴ Rodinu jako prostředí chápeme na mikroúrovni.

V souvislosti se vzděláním můžeme říci, že rodina má na dítě největší vliv. Jak uvádí Průcha ve své publikaci, vzdělání rodičů se prosazuje jako naprosto dominantní faktor působící na vzdělávací dráhu dítěte.⁵ Hodnoty rodičů, jejich zkušenosti, postoje ke vzdělání, to vše na dítě působí. Přebírá názory rodičů a vytváří si vztah ke škole a vzdělání vůbec pod jejich vlivem. Rodiče si ovšem málokdy uvědomují, jak velký mají na dítě vliv a jak moc jsou v životě svých potomků důležití. Již od útlého věku je nezbytné s dětmi pracovat, učit je návykům, režimu, vytrvalosti a připravit je také na předškolní i školní vzdělávání v institucích, jež jsou naprosto odlišná prostředí od prostředí domácího. Kolem třetího, čtvrtého roku – nástupem do mateřské školy – se dítě dostává do zcela nového prostředí, kde se učí fungovat s jinými dětmi, plnit si své

---

¹ KRAUS B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., str. 76

² KRAUS, B. Teorie výchovy, Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006, str. 26

³ SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 119

⁴ tamtéž, str. 128

⁵ Zprávy o vývoji české společnosti (1998) in PRŮCHA, J., Srovnávací pedagogika, 1. Vydání. Praha: Portál 2006, str.191

povinnosti či kolektivně přemýšlet. Osobně si myslím, že předškolní vzdělávání je v rámci výchovy dítěte velmi důležité.

V rámci výchovy představuje škola přechod z intencionálního do funkcionálního působení, tedy přechod do působení prostředí. Na první stupeň základní školy je dítě připravováno již v mateřské škole, i tak se však jedná o velkou změnu. Podpora rodiny je proto velmi důležitá. Dítě potřebuje vidět zájem rodičů, jejich snahu mu s učením pomoci a chuť podělit se o zážitky. Už tím si vytváří dobré návyky pro budoucí vzdělávání a ke škole vůbec. Výchova v rodině tedy znamená přípravu člověka pro život ve společnosti, rozvoj jeho osobnosti. Správné je mít na paměti také to, aby výchova i požadavky na dítě byly úměrné jeho věku a pro něj srozumitelné. Rodina plní řadu funkcí. Z hlediska prevence patologických jevů je důležitá emocionální funkce rodiny.

„V kulturně-výchovné stránce rodinného prostředí se (...) odráží především:

-hodnotová orientace rodičů

-celkový životní styl především v souvislosti s využíváním volného času (zájmová činnost, ...)

-míra pedagogizace rodinného prostředí, patrná například z využívání pedagogických prostředků v souladu s privátními a společenskými záměry a některé další podmínky, které mají vliv na vytváření postojů dětí k lidem, ke vzdělání, práci, kultuře, politice a vůbec k životu.“¹

Dnes se ve světě objevují mnohé snahy o překonání izolace škol od dění v lokalitě a otevřenost školy, a to především směrem k rodičovské veřejnosti. Takové programy můžeme zaznamenat například v USA (Free School) nebo ve Francii (tzv. zóny zvýšené vzdělávací péče).²

2.2 Vrstevnické skupiny

„Vrstevnické skupiny představují přirozenou formu života dětí a mládeže. Jsou to skupiny, které charakterizuje věková, ale také názorová blízkost, z níž vyplývá souhlasné jednání. Jsou to typické primární, zpravidla neformální skupiny.³ V mládí se význam vrstevnických skupin zvětšuje. Opakované výzkumy (1989-2003), v nichž

¹ KRAUS, B., SÝKORA P. Sociální pedagogika 1. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, str. 37

² KRAUS B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., str. 111

³ tamtéž, str. 88

středoškoláci vypovídali o svých životních těžkostech a problémech, zřetelně ukázaly, že důležitost těchto skupin v průběhu daných let vzrůstala.“¹

Období puberty a mládí je spojeno s hormonálními změnami. Mladý člověk je na pomezí dětství a dospělosti a mění se jak po fyzické tak i po psychické stránce. Jedná se o období vzdorů, rozporů a ztotožňování se s vrstevníky na rozdíl s rodiči, jak tomu bylo v dětství. Rodiče se v období dospívání mohou u dítěte setkat s tím, že je nebude respektovat, začne pochybovat o jejich názorech a snaží se jim odporovat. V některých případech lze pozorovat, že se studentům začnou zhoršovat známky, objevuje se záškoláctví a nekázeň. Může se tak dít vlivem party a kamarádů, s nimiž se mladý člověk stýká. Student (žák) se snaží být výjimečný, objevit svou skutečnou identitu, získat mezi vrstevníky výsadní postavení. Období puberty tak – jako jedno z nejčastějších – občas provází zhoršování školního prospěchu a neplnění si povinností.

Jedinec si může zvolit nevhodné kamarády. Jako prioritu spatřuje přátele a zábavu, setkávání se s opačným pohlavím a navazování kontaktů. Obvykle se objevují první lásky – trávení času s partnerem. I vlivem zamilovanosti a nedostatku času na školu se zhoršuje prospěch, škola ustupuje, stává se nedůležitou a autorita rodičů i učitelů slábne. Obecně platí, že děti a mládež jsou velmi snadno negativně ovlivnitelní, například nevhodnou skupinou vrstevníků.

Mnoho dospívajících tak tráví svůj volný čas převážně s přáteli, s partou kamarádů. V souvislosti s problematikou vrstevnických skupin a také pedagogikou volného času se domnívám, že je velmi důležité zaplnit **volný čas** dětí a dospívajících smysluplnými činnostmi, které mohou fungovat jako prevence před jejich rizikovým chováním. *„Volnočasové aktivity prostupují jednotlivé fáze vývoje dítěte i dospělého a jejich skupin. Pomáhají rozvíjet a stabilizovat, obohacovat i kultivovat, orientovat k pozitivním cílům. Dětem, mladým lidem i dospělým pracujícím mezi nimi umožňují reagovat na inspirující, někdy však také na omezující a stresující podmínky jejich života, a získávat tak novou osobní zkušenost.“²* Existuje celá řada školských zařízení pro zájmové vzdělávání (domy dětí a mládeže, stanice zájmových činností). Jejich služby mohou využívat jak děti, žáci, studenti, tak i rodiče s dětmi. Volný čas souvisí i s rozvíjením a usměrňováním zájmů. Ty jsou nejvíce realizovány ve skupinách, ať už formálních či neformálních. **Zájmová činnost** plní jak funkci výchovnou,

---

¹KRAUS, 2006 in KRAUS B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., str.89

²HÁJEK, B. a kol. Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy. Praha: Portál, 2008, 240 s., str. 40

tak i vzdělávací. Napomáhá rozvíjet osobnost, působí motivačně a podporuje seberealizaci.¹ Volný čas a dění mimo školu a školní vyučování samotné má na výchovu i výuku podstatný vliv a poměrně úzce spolu souvisí.

2.3 Lokální prostředí

"Lokální prostředí lze definovat jako skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávajících společné tradice, symboly a hodnoty (s vědomím jisté diference a zvláštností), využívajících stejných institucí a služeb, žijících v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti a připravených ke společenským činnostem."²

Jak již bylo naznačeno v úvodu této kapitoly lokální prostředí - ve smyslu mezoprostředí – je z hlediska prevence nejproblematictější. Sociální pedagogika má právě v tomto prostředí určitý deficit.

Pokud srovnáme současné město a venkov, musíme říci a uznat, že v posledních desetiletích se obě prostředí postupně sblížovala. Na druhé straně však vidíme, že jisté rozdíly přetrvávají. *„Po r. 1990 lidé oživilo tradice ménětrždních venkovských škol, nicméně řada obcí začala vést tvrdý finanční boj o zachování školy, kterou je při malém počtu dětí těžké v obci udržet. Shrňme-li tyto změny a připočteme-li k tomu minimální pracovní příležitosti na vesnici, není divu, že pokračuje vylidňování venkova.*

Novým jevem je výstavba nových lokalit venkovského charakteru v blízkosti velkých měst (periferní městečka, satelity) – lidé tak reagují na to, že optimálně se nedá žít ani ve městě, ani na venkově, a hledají tedy určitý kompromis mezi přirozeným životem na venkově a pohodlím města.“³

Škola již dnes není primární institucí v obci. Svou koordinující roli by si však měla zachovat i v současnosti. Ve skutečnosti se však svého rozhodujícího postavení při výchově, vzdělávání a působení na děti a mládež částečně vzdala. V této oblasti jsou jistě mezi obcemi rozdíly, zejména s ohledem na jejich velikost. V menších sídlech mají učitelé (škola) z různých příčin bližší spojení s prostředím obce. (Přadka 1987)⁴

Lokální prostředí vstupuje do výchovného procesu zejména tím, že poznamenává jeho aktéry, především objekt výchovného působení (děti, mládež). Každý zkušenější

---

¹ HÁJEK, B. a kol. Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy. Praha: Portál, 2008, 240 s., str. 163-165

² KRAUS B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., 1995

³ tamtéž, str.97

⁴ tamtéž, str. 110

učitel a vychovatel, který má možnost srovnávat, potvrdí, že práce s dětmi na venkově a ve městě (především třeba na sídlišťích) je rozdílná. Do jisté míry může také platit, že děti a mládež na venkově způsobují méně výchovných problémů a mají lepší vztah ke škole, i když někdy nedosahují takových výsledků, jako děti městské. Rodiče ve městech více sledují výchovné cíle a výrazněji vedou své děti k dalšímu vzdělávání.¹

Priority lidí žijících v těchto odlišných prostředích jsou také často rozdílné. Pokud se zaměříme na menší vesnice, můžeme říci, že zde figuruje jen jedna škola, kam dochází žáci z blízkého okolí. Žáci se často dobře znají. Učitelé mají blíže k rodinám žáků, obvykle se osobně znají. Můžeme tak mluvit o výhodě, kdy na menší škole figurují lidé, kteří se společně potkávají i mimo tuto oblast, účastní se stejného společenského života, funguje určitá pospolitost. Je tak jednodušší individuálně přistupovat k žákům, protože učitel lépe zná jejich rodinné poměry. Nevýhodou je zejména omezený přístup ke vzdělání. Základní škola v tomto případě nehraje tak významnou roli. Horší je to v případě vzdělávání sekundárního, kdy studenti často musí dlouho cestovat do větších měst. V tomto případě přichází o čas, který by mohli věnovat např. přípravě na studium. Musí také brzy vstávat, což může mít negativní vliv na jejich soustředění. Nebo volí internátní ubytování. I přístup rodičů na vesnicích a městech v oblasti vzdělání může být různý.

Městské děti mají ve svém okolí rozhodně větší výběr škol. I výchova mimo vyučování či rozmanitost zájmových organizací je rozšířenější. V případě vysokých škol se stává, že studenti nemusejí odjíždět za vzděláním stovky kilometrů, ale zvolí možnost zůstat u rodičů. Neztratí tak sociální kontakt s přáteli a svým okolím.

Rozdíly jsou patrné i při využívání volnočasových aktivit či výběru zájmových činností (organizací, kroužků), kdy děti a dospívající žijící ve městech nebo poblíž nich mají větší možnost je využít. Současně ve městech existuje jejich větší rozmanitost a možnost volit mezi těmi kvalitními a méně kvalitními. Na vznik a rozvoj volnočasových aktivit má vliv také skutečnost, že se volný čas kumuluje do měst a megaměst, jejichž počet v posledních letech velmi rychle rostl. Zatímco před sto lety ve městech žila jen desetina lidstva, v devadesátých letech to byla již polovina světové populace.²

---

¹ MEIER, 1974 in KRAUS B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., str. 98-99

² HÁJEK, B. a kol. Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy. Praha: Portál, 2008, 240 s., str. 30

3. Hodnota vzdělání, životní hodnoty

"Každý člověk má svůj systém hodnot, jímž se ve svém jednání a uvažování řídí. Není podstatné, zda si svůj hodnotový žebříček uvědomuje, či jedná myslí, rozhoduje se spíše intuitivně. Když lidé dostanou otázku týkající se jejich hodnot, mívají problém formulovat, co vlastně v životě za hodnotu uznávají. Porovnáme-li však vzorce chování nějakého člověka, ukazuje se, že zpravidla odpovídají určitému schématu hodnot. Čím je hodnotový systém ucelenější a čím více se pojí s celkovou osobností jedince, tím větší vliv může mít na jeho chování."¹

Každý z nás je jedinečnou osobností. Na základě zkušeností, vnitřního přesvědčení, morálky apod. si během svého života budujeme (i proměňujeme) svůj žebříček hodnot. Za životní hodnoty můžeme považovat například rodinu, přátelství, zdraví, lásku, **vzdělání**, společenskou prestiž apod. Pod každým tímto pojmem si jedinec najde vlastní konkrétní a reálnou představu. Člověk se pak na základě hodnot v určitých situacích chová určitým způsobem, jedná v souladu se svými hodnotami. Obecně lze říci, že mezi nejdůležitější patří hodnoty jako zdraví či rodina. Další příčky už se liší větší měrou.

I samotná výchova s hodnotami velmi úzce souvisí.

3.1 Postavení hodnoty vzdělání

"Při významu vzdělání pro jedince a pro současnou společnost se vzdělání stává výrazným prvkem životního způsobu, životním cílem, obsahem trávení volného času a výraznou hodnotou.² Vzdělávání se nevztahuje jen k vědě a poznávání, tedy k rozvíjení rozumových schopností, ale i k osvojování sociálních a dalších dovedností, duchovních, morálních a estetických hodnot a žádoucím vztahům k ostatním lidem i ke společnosti jako celku, k emocionálnímu a volnímu rozvoji, v neposlední řadě pak ke schopnosti uplatnit se v měnících se podmínkách zaměstnanosti a tím i na trhu práce“ (Bílá kniha, 2001, s.14)³

Můžeme říci, že v posledních letech přikládají lidé vzdělání a vzdělávání se jako přípravě pro budoucí život vyšší váhu. Potřeba vzdělání a praktického umu

¹ MOŽNÝ, I. Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 208 s., str.102

² SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 125

³ tamtéž, str. 93

v současnosti stoupá vzhůru. „Světová populace obecně dospívá k názoru, že vzdělání je v životě člověka čím dál více důležitější. Současná doba si žádá velmi vzdělané lidi schopné přizpůsobit se (novým) podmínkám jak nejrychleji to půjde. Neustále probíhající změny předpokládají pracovníky vysoce motivované, flexibilní, kteří jsou ochotni a schopni realizovat individuální potenciality a různými cestami prohlubovat svoje vzdělávání po skončení školní docházky v průběhu celoživotní dráhy.“¹

„Vzdělání jako součást životního způsobu, životní dráhy a hodnotové orientace je součástí kulturního kapitálu jedince, rodiny, rodu, společnosti. V některých vrstvách společnosti nejsou důvodem menšího podílu dětí na středních a vysokých školách nižší intelektové schopnosti či talent, ale především nižší kulturní kapitál těchto vrstev, rodin a dětí. Vztah ke vzdělání a pozice vzdělání v české společnosti a v životě občanů české společnosti představuje bohatství a systémovou výhodu české společnosti.“² I z této citace je patrný vztah výchovy v rodině a hodnotových žebříčků.

Skutečnost, že stále větší procento populace získává vzdělání ukončené maturitní zkouškou (tedy spolu s tím i vyšší úroveň všeobecného vzdělání), představuje určitý zlom. Populace je stále různorodější z hlediska zájmů, schopností, potřeb, životního očekávání, sociálního zázemí aj. Pokud budeme předpokládat, že stále větší část populace bude ochotna účastnit se vlastního vzdělávání, případně sebevzdělávání, pak bude nutno odpovědět na otázku, jaké vzdělání pak budu potřebovat pro svůj život.³ V rámci mého dotazníkového šetření (viz empirická část – 4. kapitola) jsem skutečnost, že stále větší počet osob v České republice získává středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou, ověřila v praxi. Děje se tak více než před několika desítkami let, kdy lidé častěji získávali výuční list, tedy odborné vzdělání související s manuální prací.

Pokud budeme uvažovat o vysokoškolském vzdělání, v České republice ho získává téměř polovina populačního ročníku. Proces vzdělávání, včetně doktorandského studia, se posouvá k hranicím třiceti let. Význam vzdělanosti a vzdělávání pro společnost dále roste. Vzdělanost populace a vědecká úroveň budou rozhodovat o budoucnosti každé země.⁴ Pokud vezmeme v úvahu, že většina populace považuje vysokoškolské vzdělání v současné době za nezbytné a důležité, nabízí se otázka, jakým směrem v oblasti vzdělání se celá společnost bude ubírat. Troufám si říci, že trh bude přehlcn vysokoškolicky vzdělanými mladými absolventy, avšak pracovní místa přímo úměrná

---

¹ SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 108

² tamtéž, str. 128

³ tamtéž, str. 113

⁴ tamtéž, str. 125

jejich vzdělání nezaručí takové pojištění (pokud jich vůbec bude tolik), jako před několika lety, či nyní. Hodnota vzdělání tak v očích veřejnosti může klesnout vlivem neposkytnutých záruk a nemožnosti uplatit se na trhu práce.

V následujících částech práce popisují vztah hodnoty a významu vzdělání k určitým skupinám. Jedná se o skupiny určené na základě uvedené charakteristiky, která vyplývá z názvů podkapitol. Rozebírám tak odlišnosti na základě věku, nejvyššího dosaženého vzdělání, profese, či v rámci sociálního prostředí, z něhož jedinci pochází.

3.2 Věkové kategorie

„Význam vzdělání se také mění s věkem. Mohli bychom hovořit o generačních specifických. V mladé generaci do 35 let je závislost nepřímá, se stoupajícím věkem význam vzdělání klesá. Ve střední generaci, ve věkovém intervalu 36-55 let, je význam vzdělání zhruba stejný a u starší generace (nad 55 let) je význam opět nižší. Nejvyšší význam přikládají vzdělávání respondenti z nejmladší věkové skupiny 15-25 let. Pro 75% respondentů z této skupiny představuje vzdělávání důležitou a trvalou součást života a životního stylu. Jde o skupinu, jejíž značná část studuje, a vzdělávání je tedy pro ni „pracovní náplní“. Jiná je situace ve skupině 46-55 let, u které opět význam vzdělání oproti předchozí věkové skupině vzrůstá. Ve věkové skupině 56 let a více opět význam vzdělání klesá. Jde o skupinu, kde je značná část osob již v důchodu nebo se do něj v blízké době chystá. Smyslem vzdělání tedy již nebývají důvody spojené s vykonáváním profese.“¹

„Proměnná věk nese také sociální obsahy, které se promítají do posunů ve významu vzdělání. Především jde o životní fáze, které jsou naplněné odlišnými funkcemi pro jedince i společnost. Mladá generace získává primární vzdělanostní úroveň s formálním ukončením a dokladem, které je spojeno se zaujetím sociální pozice a profesní kompetencí. Vzdělávací aktivity jsou proto spojené především s těmito cíli a úkoly životní fáze mladé generace.“²

Radka Plasová se v článku Životní hodnoty adolescentů zaměřila na hodnoty patnáctiletých žáků. Uvádí, že rodina je pro ně společenstvím, které jim přináší lásku a přátelství, pochopení, bezpečí, pomoc, radu, štěstí. Proto ji většina zařadila do čela

---

¹ SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 126, výzkum 1 – příloha

² tamtéž, str. 127

žebříčku životních hodnot. Druhé místo obsadilo zdraví. Uvádí tedy, že žáci vnímají jako nejdůležitější hodnoty rodinu a zdraví. V žebříčcích pokračují hodnotami, jako je štěstí, práce a kariéra, škola a vzdělání, zábava a zájmy, peníze a majetek.¹

V současné době roste podíl vzdělávající se populace, životní fáze věnovaná vzdělávání zabírá stále větší část života. Můžeme říct, že z populace se vyděluje sociální skupina mládeže, jejímž hlavním posláním je vzdělávání a profesní příprava. Zároveň roste i komplexivita vzdělávacího systému a zdokonaluje se jeho infrastruktura.²

Je možné konstatovat, že se vstupem do pubertálního věku a uvažováním o sobě samém, své budoucnosti, si mladý člověk vybírá priority. Prvním důležitým momentem je, rozhodnout se v podstatě sám, co chce dělat po základní škole, co mě baví, čemu se chce v budoucnu věnovat. V pubertálním věku se hodnoty často mění, jsou nestálé, můžeme říci ještě nevyzrálé a odlišné od hodnot zralého dospělého člověka. Období adolescence a rané dospělosti s sebou obvykle přináší ukončení vzdělávání - přípravy pro budoucí život, nástup do pracovního procesu a osamostatnění se. V období dospělosti je vzdělání považováno za důležité, avšak jeho postavení nezáleží jen na věkové hranici či životním období, ale i na mnoha jiných faktorech, kterými je např. pracovní pozice, rodinné zázemí, finanční možnosti apod.

3.3 Skupiny osob dle nejvyššího dosaženého vzdělání

„K samotným základům koncepce vzdělanostní společnosti patří předpoklad, podle něhož vzdělání své nositele sociálně zvýhodňuje. Umožňuje jim získat ve společnosti lepší postavení, než jaké mohou očekávat lidé, kterým vzdělání příslušné výše chybí. Někdy je tento předpoklad vyjádřen zkráceně konstatováním, že (vysokoškolsky) vzdělaní lidé se ve vzdělanostní společnosti řadí do A-týmu úspěšných, zatímco pro lidi bez vzdělání zůstává místo pouze v B-týmu těch méně úspěšných.“³

Dle výzkumu provedeného kolektivem autorů knihy Člověk a vzdělání v informační společnosti význam vzdělávání v životě a v životním stylu stoupá s dosaženým vzděláním jedince. Rozdíl mezi lidmi se středoškolským vzděláním bez maturity

¹ www.ucitelskenoviny.cz. č. 45/2007, PLASOVÁ, R., Životní hodnoty adolescentů

² SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 125

³ KELLER, J., TVRDÝ, L. Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 184 s. str. 137

(vyučení) a s vysokoškolským vzděláním, kteří uvádějí, že vzdělání je pro ně rozhodně důležitou a trvalou součástí, činí 59% (32%, 91%).¹

„Dosažené vzdělání, zvláště jeho vyššího stupně, má statusový charakter, je spojeno s určitou sociální prestiží a pozicí ve společnosti. Vazba mezi vzdělanostním stupněm a sociální prestiží je relativní. Čím menší podíl absolventů v populaci, tím přináší svým nositelům vyšší sociální prestiž. S růstem podílu nositelů daného vzdělání v populaci jejich sociální prestiž klesá. Společenská a profesní prestiž absolventů průmyslových škol za první republiky je nesrovnatelná s jejich prestiží v současnosti.“²

Další zajímavou skutečností je to, že v této oblasti můžeme pozorovat určité autoreprodukční tendence. To znamená, že se udržuje návaznost u některých skupin populace mezi úrovní vzdělání otců a dětí. Nejvíce je tomu tak ve skupině osob se základním vzděláním a s vzděláním vysokoškolským.³ *„Hodnota vzdělání a význam vzdělání jako trvalé a významné součásti života a životního způsobu silně koreluje nejen s dosaženou úrovní vzdělání samotného jedince. Pozoruhodné je, že empirické výsledky ukazují dokonce silnější vliv vysokoškolského vzdělání matky než otce.“⁴*

Z mnoha výzkumů tak vyplývá, že vysokoškolsky vzdělaní lidé většinou přikládají vzdělání vyšší hodnotu než například lidé vyučení. Již od dětství na nás, jak bylo řečeno, opět velkou měrou působí především rodiče. V oblasti vzdělávání je to především otec, jehož dosažené vzdělání má vliv na potomky, kteří často dosahují stejného stupně vzdělání. Neobvyklé není ani to, že potomci pokračují ve studiu stejného či podobného oboru jako některý z rodičů. Z pohledu finanční stránky mají ve více případech lidé s absolvovaným terciálním vzděláním lepší možnosti poskytnout svým dětem kvalitní studium a podporovat je tak v dalších letech mladší dospělosti, kdy jsou sice věkově dospělí, ale stále finančně závislí na rodičích kvůli studiu vysoké školy.

U lidí se základním vzděláním na základě výše uvedené citace také můžeme pozorovat vliv dosaženého vzdělání rodičů na dítě. Základní vzdělání jako nejvyšší dosažené většinou tlačí tyto jedince na okraj společnosti. A to jak z důvodu špatné dostupnosti pracovních míst, nižších finančních prostředků tak i horšího životního standardu. Tito lidé často figurují jako dlouhodobí uchazeči o zaměstnání na úřadech

---

¹ SAK, P. a kol. Člověk a vzdělání v informační společnosti. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s., str. 127

² tamtéž, str. 118

³ PRŮCHA, J. Srovnávací pedagogika. 1. vyd. Praha: Portál 2006, 264 s., str.190

⁴ <http://www.insoma.cz/>. SAK, P., Vzdělání v životním stylu člověka informační společnosti, referát, Hradec Králové: 2006

práce (jedná se o mou vlastní profesní zkušenost, kdy s těmito lidmi téměř denně přicházím do styku). Několikaleté vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání a získání odlišných životních návyků pak není dobrým předpokladem pro nalezení alespoň zčásti solidního a dobře finančně ohodnoceného pracovního místa. Chudoba a nízký životní standard jsou nyní velkým problémem, který je stále více diskutovanou oblastí, jež se vzděláním a životními hodnotami také úzce souvisí.

3.4 Profesní skupiny

Pokud se podíváme na problematiku profesí z hlediska historie a vývoje, lze říci, že existuje vztah mezi profesemi a stavovskou hierarchií ve společnosti. Profese chápeme jako součást společenské vrstvy, pro kterou je předjímán výkon určité činnosti nebo zaměstnání. Například profese lékařské jsou spojovány se společenským vzestupem, s vybočením z rámce společnosti, kam jedinec dříve příslušel. Můžeme tak říci, že tato oblast souvisí i se sociální rolí a sociálním statutem člověka ve společnosti.

Profese lze posuzovat z hlediska sociologického, psychologického, etického, logicko-ekonomického a administrativního. *„Z hlediska sociologického se nejčastěji profese vymezuje v kritériích společenské prestiže, výše příjmu nebo i úrovně adaptace jedince v dané profesi.“*¹ Logicky lze vyvodit, což je patrné i z reálného života, že profese, které se pojí s řízením (vedením), zpravidla vyžadují vysokoškolské vzdělání a lidé, kteří je vykonávají, dosahují vyšších příjmů.

Na základě tiskové správy týkající se prestiže povolání vydaného Centrem pro výzkum veřejného mínění (výzkum mezi obyvateli ČR od patnácti let) můžeme konstatovat, že jako nejprestižnější je považována profese lékaře. Druhé místo zaujímá vědec, následuje učitel na VŠ, učitel na ZŠ, programátor, soudce a 7. místo zaujímá projektant.

---

¹ VAŠUTOVÁ, J. Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu. 1. vyd. Brno: Paido, 2004, 190 s. ISBN 80-7315-082-4., str. 12

Tabulka č. 1.3 - Prestiž povolání (průměrné bodové hodnocení)¹

Pořadí profese	Průměrné hodnocení
1. lékař	89,5
2. vědec	80,7
3. učitel na vysoké škole	78,5
4. učitel na základní škole	71,3
5. programátor	66,3
6. soudce	64,8
7. projektant	64,1
8. starosta	60,1

Všechny profese uvedené na prvních příčkách v tabulce může vykonávat pouze člověk vysokoškolsky vzdělaný. Z tohoto pohledu můžeme uvést, že v současné české společnosti má vzdělání hodnotu vysokou a lidé si obecně více váží lidí s vysokoškolským titulem a povoláním, které je určitým způsobem prospěšné pro společnost, je prestižní. „*Sociální prestiž znamená vážnost, které se lidé určitého společenského postavení nebo profese těší a také úctu nebo kolegiální v rámci profese, kterou si navzájem příslušníci profese projevují. Skutečné prestižní profese se však přímo nekryjí ani s vysokými finančními příjmy, ani s uplatňováním moci.*“²

Cesta přípravy k povoláním, jako je lékař, právník a podobně není jednoduchá, důležitá je píle, snaha, ale i cílevědomost, za kterou je pak člověk v české společnosti velmi dobře finančně i společensky oceněn (v porovnání s ostatními profesemi). Můžeme konstatovat, že ti, kteří dosáhli vzdělání terciálního, přikládají vzdělání velkou váhu.

Společnost se ale stále proměňuje a tím dochází i ke změně náhledu na profese a tím i jejich prestiž. Lze však říci, že v současné době je profese lékaře, advokáta či univerzitního profesora považována za prestižní. Nyní charakter společnosti závisí především na podchycení lidského, sociálního a kulturního kapitálu a výkonnosti vzdělávací soustavy. Dále také na pocitu kvality života.³

¹ <http://www.cvvm.cas.cz/>. CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, Sociologický ústav AV ČR, Tisková správa, Eu 50103, Výzkum Naše společnost 2004

² VAŠUTOVÁ, J. Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu. 1. vyd. Brno: Paido, 2004, 190 s. ISBN 80-7315-082-4., str. 14

³ tamtéž, str. 15

3.5 Třídy společnosti

Termín „třída“ může být chápán jako prosté označení sdílených životních poměrů. Společenská **třídní příslušnost** pak určuje například šance potomků na dosažení vzdělání a realizaci určitého typu profesních kariér, či pravděpodobnost, že vlastní děti budou vyrůstat na hranici bídy.¹

Během celých třiceti poválečných let bylo v sociologii poměrně silně zastoupeno třídní vidění společnosti, ať již ovlivněné Marxem, nebo Maxem Weberem. Zároveň to ovšem byla doba, která svým sociálním vývojem připravila podmínky pro ústup od třídního pohledu na společnost.² Vrchol sociálního státu v průběhu dvaceti či třiceti let po druhé světové válce spadá zase vjedno s kulminací nových středních vrstev v prostředí zaměstnanecké společnosti, tedy se vzestupem „organizačního člověka“. Také typické středostavovské profese měly možnost užívat velkoryse poskytovaných sociálních práv. Právě oni výrazně využívali dotací na vzdělání pro své potomky, protože jejich potomci studovali na vysokých školách častěji než děti vrstev nižších, přitom si však nemohli dovolit platit vzdělání v takovém rozsahu jako potomci vrstev horních.³

Společnost je diferencována na základě různých vztahů, které její příslušníci zauímají nejen k materiálním statkům, ale také k nehmotným hodnotám. Jakou to má relevanci pro vzdělání? Za charakteristiky lze považovat (Machonin, Tuček, 1998):

- úroveň dosaženého vzdělání
- zaměstnanecký status – profesní postavení
- mocenské postavení
- příjem
- majetek
- spotřební (životní) úroveň, kde jsou krajními póly chudoba a bohatství
- životní styl⁴

Ze sociologického hlediska dělíme společnost na nižší, střední a vyšší třídu. Třídy se odlišují jiným životním stylem, stykem s různými lidmi, užíváním věcí či služeb.

---

¹ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 160 s., str. 125

² KELLER, J. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 211 s., str.117

³ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 160 s., str. 107

⁴ PRŮCHA, J. Srovnávací pedagogika. 1. vyd. Praha: Portál 2006, 264 s., str.180

Vše souvisí také s finanční stránkou – ať už jednotlivců či rodin a díky tomu i s jejich životním standardem, který si pak mohou dovolit.

V době poválečné nebyly rozdíly mezi vrstvami obyvatelstva tolik patrné. Mezi bohatými a chudšími nebyla tak rapidní „propast“. V současné době, ať už vlivem celosvětové ekonomické krize nebo úsporných opatření, jsou rozdíly více markantní. Počet lidí žijících na hranici chudoby roste. Logicky tak vyplývá, že lidé z těchto různých tříd mají odlišné priority, to znamená i hodnoty.

Mnoho mladých nadaných žáků základních škol, či studentů tak právě kvůli tomu, že pochází z nižších vrstev, nedosáhnou takového vzdělání, jakého by si přáli. Vzdělání proto pro lidi z nižší třídy může být hodnotou posazenou na vyšších příčkách, ale řekněme, že k dosažení cíle – což může být studium vysoké školy – vede obtížnější cesta, než u vrstevníků z vyšších tříd.

V současnosti můžeme také pozorovat situaci, kdy střední vrstvy jsou stále více nuceny odkládat si finanční prostředky na vzdělání svých potomků, ale také pro případ nemoci a jako přílepkování k nízké a stále nejistější penzi.¹ Lidé v důchodovém věku tak stále pracují, protože již nyní starobní důchod jedincům s určitým životním standardem, či osamělým lidem a jednočlenným domácnostem, nezajišťuje dostatečné finanční prostředky. Je pravděpodobné, že v důsledku škrtů v sociální oblasti bude stále větší problém zajistit domácnostem s průměrnými či jen mírně nadprůměrnými příjmy takový životní standard, který byl dříve obvyklý pro střední vrstvy společnosti blahobytu.²

Význam vzdělání není zdaleka sociálně univerzální. Pro každý ze tří sociálních světů znamená něco zcela jiného. Horní vrstvy využívají vzdělání pro rozvoj svého sociálního kapitálu, s jehož pomocí budují a udržují kolektivního ducha statusové skupiny. Příslušníci těchto vrstev jsou materiálně zajištěni natolik, že nepotřebují vzdělání k tomu, aby si osvojili profesní znalosti. Zcela jinak je tomu v případě středních vrstev. Těm vzdělání umožňuje budovat si iluzi o zvláštnosti jejich postavení. Středním vrstvám umožňuje vzdělání cítit se privilegovaně oproti těm námezdním, kteří příslušné vzdělání nemají.³

---

¹ KELLER, J. Soumrak sociálního státu. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 160 s., str. 108

² tamtéž, str. 108

³ KELLER, J. Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 211 s., str. 51

4. Hodnota vzdělání ve vybraných socio-profesních skupinách

Praktická část mé bakalářské práce je zaměřena na získání názorů, týkajících se hodnoty vzdělání od osob, pocházejících z různých sociálních prostředí a různého věku. Jako metodu pro získávání faktů jsem zvolila dotazník, protože jsem potřebovala získat informace od většího počtu respondentů, díky nimž jsem poté mohla výsledky více zevšeobecnit.

Dotazníkové šetření má v mém podání dvojí podobu. První dotazník byl určen dospělým osobám v produktivním věku, s různým vzděláním, různého věku i profese. Druhý, mírně odlišný, byl určen studentům střední školy, 17-20 let. Snažila jsem se dotazovat tříd jak dívčích, tak chlapeckých, jak maturitních, tak učňovských a to z důvodu co nejširší různorodosti vzorku.

Hlavním rozlišením obou typů byl tedy věk a pohled na hodnotu vzdělání v očích mladých studujících lidí a následně dospělých pracujících.

Díky odpovědím respondentů, zpracování faktů a jejich následnému vyhodnocení tak mohu data týkající se hodnoty vzdělání, která jsou teoreticky popsána výše, konkretizovat, uvést a podrobněji rozebrat. Potvrdit tak či vyvrátit vlastní hypotézy na dané téma. Uvedené informace mohou posloužit k bližšímu studiu dané problematiky a zjištění postavení samotného vzdělání u širší veřejnosti.

4.1 Metodologická východiska

Pro svou práci jsem zvolila kvantitativní výzkum. Výsledkem uplatnění této metody jsou čísla, která nahrazují zkoumaný předmět, jev nebo stav a slouží k jejich deskripci. Data jsou sčítána, vyjadřována v procentech, je vypočítáván jejich průměr.¹ K výsledkům jsem se propracovala dotazníkovým šetřením. Vytvořila jsem dva mírně odlišné dotazníky. Typ A byl určen pro dospělé pracující jedince, typ B pro středoškolské studenty.

---

¹ RADVAN, E., VAVŘÍK, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, str. 22

Dotazník je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Je nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů. Frekventovanost je často dána jeho lehkou konstrukcí. Dotazník je určený především pro hromadné získávání dat. Díky němu můžeme získat velké množství informací v poměrně krátkém čase.

Osoba vyplňující dotazník se nazývá **respondent**. Jednotlivé prvky dotazníku se nazývají otázky. Otázky se někdy označují jako položky. Důležité je stanovit si přesný cíl dotazníku.

Přínosné je také užití **předvýzkumu**, díky němuž můžeme předejít nedostatkům samotného výzkumu.¹ V rámci předvýzkumu jsem oslovila malý počet dospělých a studentů. Na základě jejich odpovědí jsem následně dotazník mírně upravila a doladila nedostatky (formu) u otázek.

Velmi důležitá je v rámci výzkumu validita a reliabilita. **Validita** „znamená, že data reprezentují, co si myslíme, že mají reprezentovat. Obecná otázka tak zní: *Měří skutečně odpovědi, které jsem získal a z kterých odvodím skór, proměnné, které si myslím, že měřím?*“ **Reliabilita** obecně znamená určitou stabilitu odpovědi. „*Odpoví stejný respondent na stejnou otázku stejným způsobem? Pokud ano, naše otázky poskytují data s vysokou reliabilitou.*“²

Otázky v dotazníku dělíme na uzavřené, polouzavřené, škálované a otevřené. Do obou typů dotazníků jsem zvolila různé druhy otázek. Některé předpokládaly pouze volbu možnosti, jiné vyžadovaly širší odpověď a hlubší zamyšlení.

V souvislosti s danou tematikou práce jsem zvolila tyto hypotézy.

Předem stanovené hypotézy:

Dotazník A

- 1) Více než třetina dospělých respondentů má jako nejvyšší dosažené vzdělání odbornou střední školu ukončenou maturitní zkouškou.
- 2) Více než 70% dospělých respondentů se domnívá, že člověk s vysokoškolským titulem má také lepší postavení ve společnosti, lidé si jej více váží a také má více finančních prostředků.
- 3) Alespoň polovina dospělých je spokojena se svojí současnou vykonávanou pracovní profesí.

---

¹ GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. 1. vyd. Brno: Paido, 2000, 208 s., str. 99-108

² PUNCH, Keith, F. Základy kvantitativního šetření. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 152 s., str. 59

Dotazník B

- 4) Více než 70% studentů se domnívá, že člověk s vysokoškolským titulem má také lepší postavení ve společnosti, lidé si jej více vážejí a také má více finančních prostředků.
- 5) Rodiče současných studentů nejčasněji dosáhli odborného středoškolského vzdělání.
- 6) Více než polovina studentů volila střední školu na základě zájmu o studijní obor.

Charakteristika výběrového souboru:

Jak již bylo naznačeno, zvolila jsem dva mírně odlišné dotazníky. Každý byl určen pro jiný okruh osob.

Dotazník A (příloha č. 1), dospělí pracující respondenti:

V rámci prvního dotazníku jsem oslovila skupinu dospělých pracujících osob různého věku, profese i vzdělání. Z celkového počtu 90 oslovených se mi vrátilo **56** dotazníků ke zpracování. Jedná se o 62 % návratnost.

Dotazník B (příloha č.2) - studenti střední školy – Střední škola IT SP Purkyňova 97, Brno:

Celkem jsem oslovila 5 tříd uvedené střední školy. Jednalo se jak o třídy chlapecké, dívčí, tak i smíšené. Různý byl i studovaný obor. Věk studentů se pohyboval od 17 do 20 let. Dotázaných bylo celkem 109, vrátilo se mi **83** správně vyplněných dotazníků, což je 76%.

4.2 Analýza výsledků šetření

Následující text obsahuje jednotlivě rozpracované otázky vyskytující se v dotaznících.

Otázka č. 1 – Jaké je Vaše pohlaví?

Dotazník A

Z celkového počtu 56 dospělých respondentů bylo 26 mužů, což je 46 %. Ženy byly mírně v převaze. Jednalo se o 54 % zastoupení, to je celkem 30 žen.

Dotazník B

Díky druhému dotazníku jsem získala odpovědi od 37 mužů a 46 žen. Jedná se tak o 45 % respondentů mužského pohlaví a 55 % pohlaví ženského.

Tabulka č. 1.4 – Pohlaví respondentů

Pohlaví	Dospělí	Studenti
Muž	26	37
Žena	30	46

Otázka č. 2 – Jaký je Váš věk?

Dotazník A

Tento dotazník pojal široký okruh dospělých různého věku. Jednalo se o respondenty od 21 let. Horní věková hranice nebyla stanovena (avšak drtivá většina respondentů nepřesáhla 56 let). Okruh byl omezen pravidlem, že všichni respondenti museli být pracující či v produktivním věku (někteří byli nezaměstnaní, či na mateřské dovolené). Pravidelnou školní docházku však už měli za sebou.

Dle tabulky můžeme opět vidět poměrně rovnoměrné rozložení. Lze tak říci, že v každé z uvedených věkových hranic bylo kolem 33%, tedy jedna třetina dotázaných.

Tabulka č. 2.4 – Věk dospělých respondentů

Věk (roky)	Množství dotázaných
21 - 30	19
31 - 45	18
46 a více	19

Dotazník B

Jak již bylo výše uvedeno, oslovila jsem studenty střední školy, především 3. a 4. ročníku. Věk respondentů se tak pohyboval od 17 do 20 let. Největší zastoupení měli devatenáctiletí studenti, celkem jich bylo 47 %.

Tabulka č. 3.4 – Věk studujících respondentů

Věk (roky)	Množství dotázaných
17	3
18	37
19	39
20	4

Otázka č. 3 - Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Dotazník A

Respondenti volili mezi základní školou, odborným učilištěm (ukončeným výučním listem), odbornou střední školou (ukončenou maturitní zkouškou), gymnáziem (ukončeným maturitní zkouškou), vyšší odbornou školou a vysokou školou.

Z celkového počtu 56 respondentů nikdo neoznačil jako nejvyšší dosažené vzdělání základní školu. Učiliště absolvovalo 8, odbornou střední školu s maturitou 21 respondentů. Gymnazistů bylo také 8. Vyššího odborného vzdělání dosáhli pouze 4 dotázaní a vysokou školu úspěšně absolvovalo 15 dotázaných dospělých.

Mezi dospělými tak 38 % z nich získalo odborné středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Druhé místo zaujala vysoká škola s 27 %.

Dotazník B

Studenti volili ze stejných možností jako dospělí. Vzhledem k tomu, že jsem dotazníkové šetření prováděla na střední škole, obor ukončený výučním listem nyní studuje 11 % (9 dotázaných), ostatní (74) tj. 89 % studuje obor s maturitní zkouškou.

Tabulka č. 4.4 – Stupeň vzdělání dospělých

Stupeň vzdělání	Množství dotázaných
Základní škola	0
Odborné učiliště (ukončené výučním listem)	8
Odborná střední škola (ukončená maturitní zkouškou)	21
Gymnázium	8
Vyšší odborná škola	4
Vysoká škola	15

Tabulka č. 5.4 - Stupeň vzdělání studentů

Stupeň vzdělání	Množství dotázaných
Základní škola	-
Odborné učiliště (ukončené výučním listem)	9
Odborná střední škola (ukončená maturitní zkouškou)	74
Gymnázium	-
Vyšší odborná škola	-
Vysoká škola	-

Otázka č. 4 - Jakou hodnotu má ve Vašem životě vzdělání (jakou mu přiřadíte váhu, jaký k němu máte vztah)? - napište vlastními slovy svůj názor

Dotazník A

Vzhledem k otevřenosti otázky se objevovalo několik odlišných názorů, tedy i odpovědi na ni.

Z celkového počtu 56 dotázaných celých 34 % uvedlo, že vzdělání považují za jednu z nejdůležitějších věcí. Dalších 30 % uvedlo, že vzdělání je pro ně sice důležité, ale ne nejdůležitější. Můžeme tak říci, že 64 % dospělých považuje vzdělání za důležité.

Dotazník B

U studentů byly odpovědi více méně stejné jako u dotazníku A, 34 % z nich také považuje vzdělání za jednu z nejdůležitějších věcí v životě. Za důležité jej považuje 20 % středoškoláků. Vzdělání tedy hodnotí jako důležité celých 54 %. Dalších 25 % studentů jej považuje za nezbytné z důvodu získání lepší práce a lepší budoucnosti.

Tabulka č. 6.4 - Vzdělání z pohledu současných dospělých

Důležitost vzdělání	Množství dotázaných
V současnosti jedna z nejdůležitějších věcí	19
Je pro mě důležité, ale ne nejdůležitější	17
Je potřeba pro získání lepší práce, lepší budoucnost a lepší život	10
V současnosti je nutností	4
Není důležité	3
Dříve důležité bylo, nyní ne	2
Důležitý je pouze titul	1

Tabulka č. 7.4 – Vzdělání z pohledu současných studentů

Důležitost vzdělání	Množství dotázaných
V současnosti jedna z nejdůležitějších věcí	28
Je pro mě důležité, ale ne nejdůležitější	17
Je potřeba pro získání lepší práce, lepší budoucnost a lepší život	21
V současnosti je to (nepříjemná) nutnost	11
Není důležité	3
Důležitý je pouze titul	3

Otázka č. 5 - Vedli Vás rodiče v dětství k učení a vzdělávání se?

Jak ukazuje Tabulka č. 8.4, z obou typů dotazníků je patrné, že nejčastěji respondenti odpovídali „spíše mě vedli“. Druhé místo zaujala možnost „vedli mě velmi“. Domnívám se, že odpovědi jsou, i vzhledem k subjektivnímu hodnocení respondentů, příznivé i z pohledu na celou problematiku vzdělávání.

Dotazník A

U dospělých respondentů celých 59 % zvolilo možnost b) Spíše mě vedli. Druhá nejčastější odpověď – vedli mě velmi – byla označena 36 % dotázaných.

Dotazník B

U tohoto dotazníku se prvenství dostalo stejné odpovědi jako u Dotazníku A. Celkem 52 % studentů rodiče k učení a vzdělávání spíše vedli. A celých 41 % bylo vedeno velmi.

Tabulka č. 8.4 – Vedení rodičů

Možnosti odpovědí	Dospělí	Studenti
Vedli mě velmi	20	34
Spíše mě vedli	33	43
Nezaujali žádný postoj	1	4
Spíše mě nevedli	2	2
Nevedli mě vůbec	0	0

Otázka č. 6 - Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Vašich rodičů?

Dotazník A

Z dospělých respondentů nikdo neuvedl jako nejvyšší dosažené vzdělání rodičů základní školu. Nejvíce byla označována možnost odborné učiliště, kterou zahrlo 38 % respondentů. Na dalším místě skončila odborná střední škola s maturitou s 30 %.

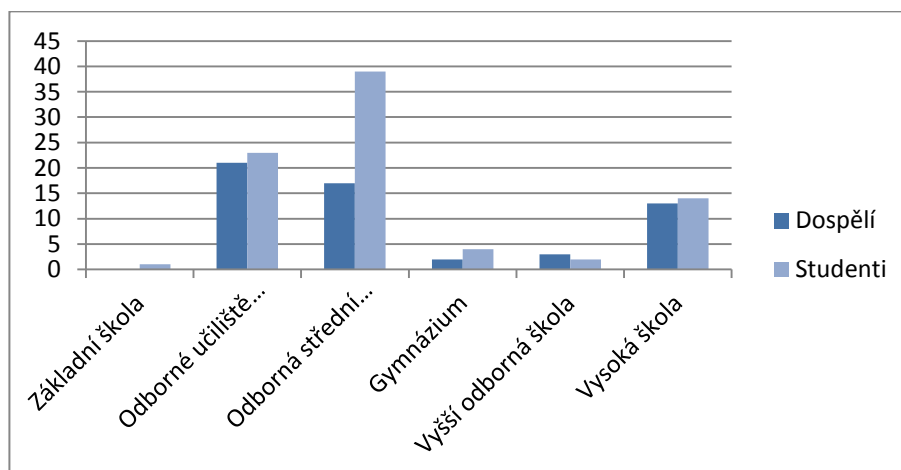
Dotazník B

U středoškoláků můžeme vidět jisté odlišnosti. Celkem 47 % uvedlo, že jejich rodiče dosáhli jako nejvyššího vzdělání odbornou střední školu ukončenou maturitní zkouškou. Druhé místo zaujala možnost odborného učiliště, kterou zvolilo 28 % respondentů.

Tabulka č. 9.4 – Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

Stupeň vzdělání	Dospělí	Studenti
Základní škola	0	1
Odborné učiliště (ukončené výučním listem)	21	23
Odborná střední škola (ukončená maturitní zkouškou)	17	39
Gymnázium	2	4
Vyšší odborná škola	3	2
Vysoká škola	13	14

Obrázek č. 3 – Vzdělání rodičů (množství dotázaných oproti stupni vzdělání)

Otázka č. 7 - Myslíte si, že po absolvování vysoké školy mají lidé více finančních prostředků a lepší postavení ve společnosti?

Dotazník A

V rámci této otázky zvolilo 66 % respondentů odpověď ANO. Zbývajících 34 % uvedlo odpověď NE.

Dotazník B

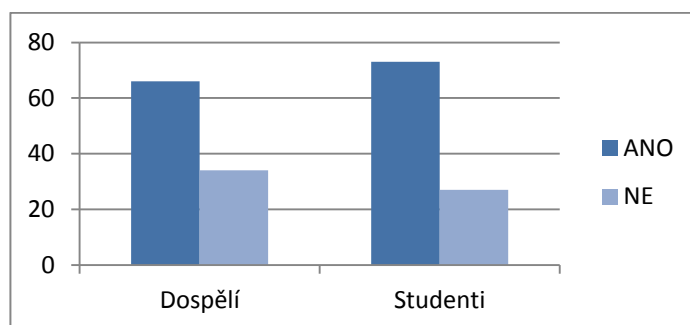
Celkem 73 % studentů uvedlo odpověď ANO. Dalších 27 % označilo NE.

Z výsledků tak můžeme vyčíslit, že vysokou školu kvůli výše uvedeným důvodům, považují za důležitější současní středoškoláci oproti dospělým.

Tabulka č. 10.4 – Důležitost vysoké školy

Volba odpovědi	Dospělí	Studenti
ANO	37	61
NE	19	22

Obrázek č. 4 – Procentuální zastoupení odpovědí

Otázka č. 8 - Považujete obecně vzdělání v životě lidí za důležité?

Dotazník A

Volbu ANO uvedlo celkem 84 % respondentů. NE zvolilo pouze 16 % dospělých.

Dotazník B

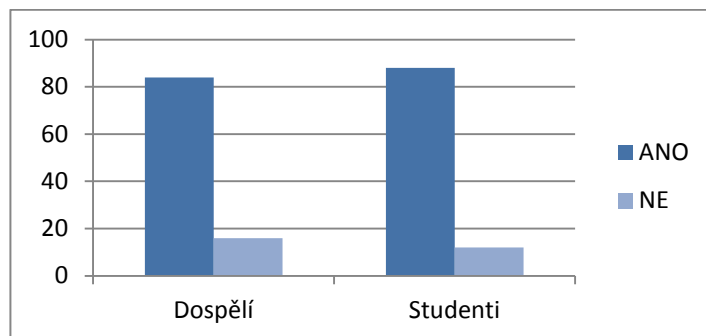
Možnost první, tedy ANO zvolilo 88 % dotázaných studentů. Možnost NE označilo jen zbývajících 12 %.

Na základě této otázky (i v souvislosti s otázkou č. 4) můžeme pozorovat, že vzdělání lidé obecně považují za důležité.

Tabulka č. 11.4 – Vzdělání a jeho důležitost

Volba odpovědi	Dospělí	Studenti
ANO	47	73
NE	9	10

Obrázek č. 5 – Procentuální zastoupení odpovědí

Otázka č. 9 - Co pro Vás představuje vzdělání?

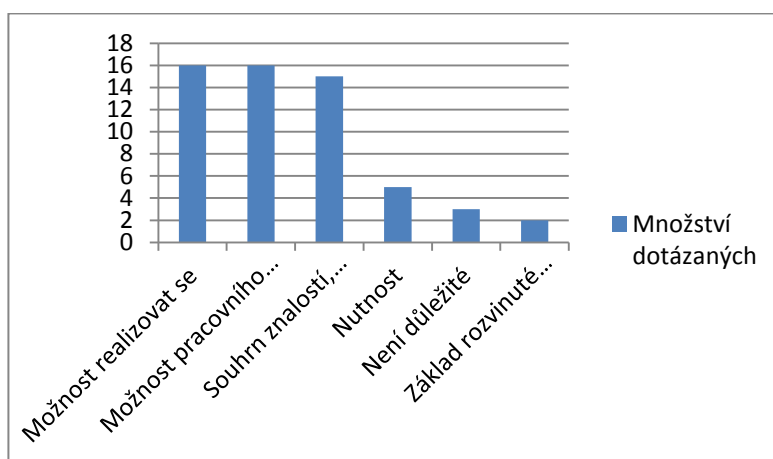
Dotazník A

Dospělí uvedli několik různých odpovědí, avšak nejčastěji to, že pro ně vzdělání představuje možnost realizovat se, konkrétně 29 %. Stejně množství, to je 29 %, uvedlo, že vzdělání představuje možnost pracovního postupu a výhody pro budoucí život. Těsně v závěsu byla odpověď „souhrn znalostí, schopností a dovedností“, kterou napsalo 27 % dospělých.

Tabulka č. 12.4 – Co představuje vzdělání pro dospělé respondenty

Co představuje vzdělání	Množství dotázaných
Možnost realizovat se	16
Možnost pracovního postupu a výhody pro budoucnost	16
Souhrn znalostí, schopností a dovedností	15
Nutnost	5
Není důležité	2
Základ rozvinuté společnosti	2

Obrázek č. 6 - Co představuje vzdělání pro dospělé respondenty

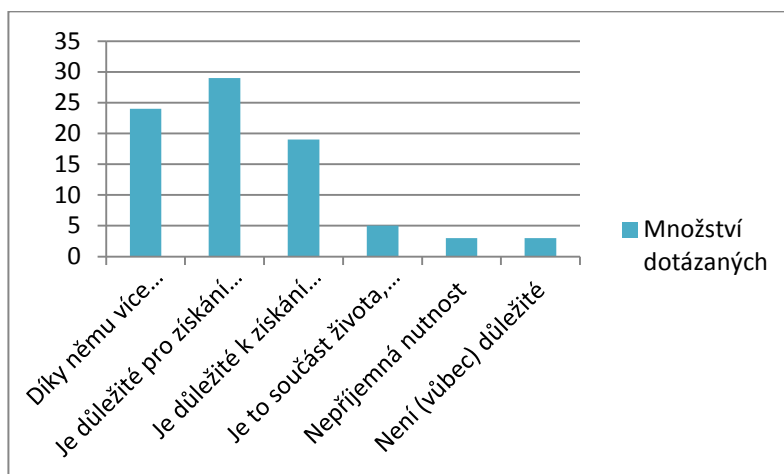
Dotazník B

Pro studenty naopak vzdělání představuje možnost získání lepší práce a důležitost pro budoucnost. Tuto možnost volilo 35 % respondentů. Na druhém místě skončila volba, že vzdělání přináší více možností pro život. Uvedený názor zastává 29 % studentů.

Tabulka č. 13.4 – Co představuje vzdělání pro studující respondenty

Co představuje vzdělání	Množství dotázaných
Díky němu více možností pro život, jedna z nejdůležitějších věcí v životě	24
Je důležité pro získání lepší práce a pro mou budoucnost	29
Je důležité k získání lepšího přehledu a poznatkům	19
Je to součást života, není tak důležité	5
Nepříjemná nutnost	3
35Není (vůbec) důležité	3

Obrázek č.7 - Co představuje vzdělání pro studující respondenty

Otázka č. 10 - Proč si myslíte, že dnes lidé studují, resp. k čemu si myslíte, že je vzdělání v dnešní společnosti důležité?

Dotazník A

Na základě Tabulky č. 14.4 můžeme vyčíst, že celých 82 % dospělých respondentů považuje studium za důležité z důvodu možnosti získat lepší finanční ohodnocení v práci, lepší postavení v práci i ve společnosti. Ostatní odpovědi velmi zaostávají a uvedlo je malé množství respondentů. Zde množství respondentů volících odpověď uvedenou na prvním místě převyšuje dotázané studenty u stejné odpovědi.

Dotazník B

Studenti zvolili na prvním místě stejnou odpověď jako dospělí v dotazníku A (studium považují za důležité z důvodu možnosti získat lepší finanční ohodnocení v práci, lepší postavení v práci i ve společnosti) a to konkrétně v 76 %, což je menší množství než u respondentů dotazníku A. Ostatní volby také velmi zaostávají.

Tabulka č. 14.4 – Důvod studia - dospělí

Volby odpovědí	Množství dotázaných
Pro lepší finanční ohodnocení v práci, lepší postavení v práci a ve společnosti	46
Z důvodu nutnosti v dnešní době	7
Kvůli všeobecnému přehledu a novým znalostem	3

Tabulka č. 15.4 – Důvod studia - studenti

Volby odpovědí	Množství dotázaných
Pro lepší finanční ohodnocení v práci, lepší postavení v práci a ve společnosti	63
Je důležité téměř ke všemu	9
Studium je zbytečné, i bez školy se člověk uplatní	5
Čím více má člověk titulů, tím více má peněz	4
Alespoň středoškolské vzdělání je nutnost	2

Otázka č. 11 Koho (nebo co) si představíte pod pojmem vzdělaný člověk?

Z Tabulky č. 16 lze vyčíst, že v drtivé většině obě z uvedených skupin respondentů volily odpověď, která uvádí, že pod pojmem vzdělaný člověk si představí toho, kdo má všeobecný přehled, je inteligentní a odborníkem v oboru.

Dotazník A

U dospělých volilo výše uvedenou odpověď celých 82 % dotázaných. V 21 % napsali, že vzdělaný člověk je pro ně člověk s vysokoškolským titulem (např. lékař, právník, vysokoškolský profesor,...).

Dotazník B

Stejně jako dospělí i studenti nejčastěji volili stejnou odpověď a to v 72 % případů. Vysokoškolsky vzdělaný člověk zaujal také druhé místo. Tuto odpověď uvedlo 24 % studentů.

Tabulka č. 16.4 – Pojem „vzdělaný člověk“

Volby odpovědí	Dospělí	Studenti
Člověk, který má všeobecný přehled, je inteligentní, odborník v oboru	46	60
Člověk, který vystudoval VŠ	12	20
Volba určité osoby (např. J.A.Komenský, Sokrates, konkrétní učitel)	3	3

Následují otázky č. 12 – 15. – dospělí – Dotazník A (otázky pro druhý typ dotazníku jsou odlišné).

Dotazník A

Otázka č. 12 - Jste se svou pracovní pozicí v zaměstnání spokojeni? (pokud nyní nepracujete, tuto otázku přeskočte)

Poměrně velký počet dospělých, konkrétně 64 %, uvedl, že je se svojí současnou pracovní pozicí spokojen. Naopak 23 % je nespokojeno. Zbývající, tedy 13 % respondentů, buď nepracují, nebo jsou na rodičovské dovolené.

Tabulka č. 17.4 – Spokojenost s pracovní pozicí

Volby odpovědí	Množství dotázaných
ANO	36
NE	13
Nepracuji, rodičovská dovolená	7

Otázka č. 13 - Uvažujete, nebo jste uvažovali někdy nad tím, že byste se chtěli dále vzdělávat?

V drtivé většině – v 82 % dospělí respondenti uvedli, že někdy uvažovali či uvažují nad dalším vzděláváním. Pouze 18 % zvolilo možnost NE. I z těchto odpovědí je možno vyvodit, že vzdělání je respondenty považováno za důležité.

Tabulka č. 18.4 – Další vzdělávání

Volby odpovědí	Množství dotázaných
ANO	46
NE	10

Otázka č. 14 - Absolvovali jste v dospělosti (po ukončení soustavného vzdělávání) nějakou další školu, dodělávali jste si maturitní zkoušku, získali titul či prošli např. jazykovým kurzem?

Mezi otázkou č. 13 a otázkou č. 14 už jsou patrné rozdíly. Nad tím, že by se dále vzdělávali, uvažovali dospělí v poměrně velké většině. Absolvování dalšího vzdělávání už je však u odpovědi ANO zastoupeno méně často, konkrétně v 63 % případů. NE tak označilo 37 % dospělých. I tak se však jedná o velký počet respondentů, kteří absolvovali některý kurz, vystudovali školu apod.

Tabulka č. 19.4 – Absolvované vzdělání

Volby odpovědí	Množství dotázaných
ANO	35
NE	21

Otázka č. 15 - Pracujete nyní (nebo jste v blízké době pracovali) ve stejném či hodně podobném oboru, který jste vystudovali?

V 61 % respondenti uvedli, že pracují ve stejném či podobném oboru, jež vystudovali. Ostatní zvolili možnost ne. Jednalo se o 39 % dospělých.

Důvody pro volbu „NE“ byly různé:

- pracovní příležitost mimo vystudovaný obor, zájem o jiný obor
- finanční důvody
- rodinné důvody
- časové důvody
- diskriminace žen v oboru, jejich diskriminace v technických oborech
- nedostatek pracovních míst v oboru
- ztráta původního pracovního místa a proto nutnost změnit obor
- vystudovaná škola jej nebavila, obor nezaujal
- kvůli vystudovanému gymnáziu a nekonkrétnímu oboru

Tabulka č. 20.4 – Shoda dosaženého vzdělání s pracovním oborem

Volby odpovědí	Množství dotázaných
ANO	34
NE	22

Následující otázky č. 11 – 13. – studenti – Dotazník B (otázky pro druhý typ dotazníku jsou odlišné).

Dotazník B

Otázka č. 12 - Proč jste se rozhodli studovat právě Střední školu IT SP, Brno, Purkyňova 97?

Jednalo se opět o otázku otevřenou, studenti volili větší počet odpovědí, z nichž nejčastější byla, že se školu rozhodli studovat kvůli oboru, který je zaujal. Jednalo se o 55 % respondentů. Na druhé straně, další nejčastější byla odpověď, že si školu, respektive obor vybrali, protože přijímala bez přijímacích zkoušek. Tuto možnost volilo 18 % dotázaných. Třetí místo patří odpovědi, že školu volili kvůli rodičům, kamarádům či sourozencům studujícím stejnou školu. Jednalo se o 12 % zastoupení. Ostatní důvody, jak je možné vyčíst z Tabulky č. 21, volil velmi malý počet dotázaných studentů.

Tabulka č. 21.4 – Důvod volby pro studium dané SŠ

Volby odpovědí	Množství dotázaných
Zaujal mě obor, který studuji (který jsem si vybral)	46
Přijetí s průměrem bez přijímacích zk.	15
Kvůli rodičům, kamarádům, sourozencům	10
Dobré reference školy, učitelé i prostředí školy	4
Volba školy v Brně (ve velkém městě)	2
Na jinou školu nebyl přijat	4
Nedostatečná informovanost, znovu by na tuto školu nešel (současně má záporný vztah ke škole)	1

Pozn.: střední škola je zaměřena na informační technologie, sociální péči, ekologii, ekonomii a další.

Otázka č. 13 - Jaký vztah k této škole máte?

Nejspíš i v závislosti na otázku předchozí - č. 12 volili studenti spíše kladnou odpověď. Kladně odpovědělo 81 % respondentů. Zbýlých 19 % uvedlo, že mají záporný vztah ke škole, kterou studují.

Tabulka č. 22.4 – Vztah studentů ke škole

Volby odpovědí	Množství dotázaných
Kladný	67
Záporný	16

Otázka č. 16 u Dotazníku A a současně otázka č. 14 u Dotazníku B

-Seřad'te níže uvedené životní hodnoty od nejdůležitějších po ty méně důležité (nad jednotlivé hodnoty napište čísla od jedné do sedmi, přičemž číslo jedna je pro Vás hodnotou nejvyšší).

V rámci této otázky jsem se snažila zjistit, jaké postavení má vzdělání jako hodnota mezi hodnotami ostatními. Zvolila jsem tyto: láska, majetek, přátelství, rodina, společenská prestiž, vzdělání a zdraví.

Dotazník A

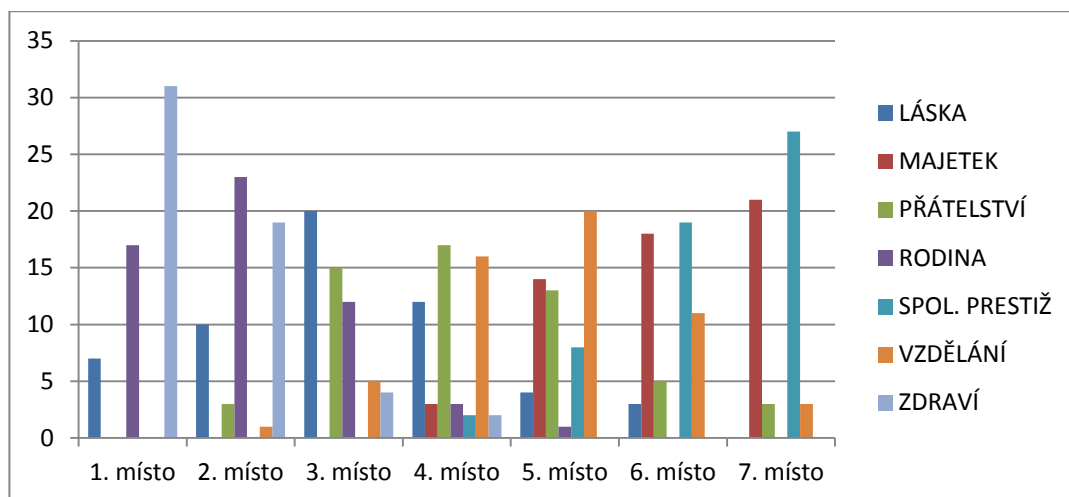
U dospělých respondentů se:

Zdraví objevilo nejčastěji na prvním místě, rodina nejvíce na místě druhém. Láska zaujala u největšího počtu respondentů třetí místo, přátelství čtvrté místo. Na **pátém místě** dospělí nejčastěji uváděli vzdělání, majetek i společenskou prestiž volilo nejvíce respondentů na posledním, tedy sedmém místě. Pokud se podíváme (na základě Obrázku č. 8) na místo šesté, nejčastěji se zde objevuje společenská prestiž. Avšak nejedná se o její prvotní postavení v celkovém pořadí.

Tabulka č. 23.4 – Životní hodnoty dospělých

Hodnota	Nejčastěji uváděné pořadí hodnoty
Láska	3.
Majetek	7.
Přátelství	4.
Rodina	2.
Společenská prestiž	7.
Vzdělání	5.
Zdraví	1.

Obrázek č. 8 – Životní hodnoty dospělých respondentů (počet voleb jednotlivých hodnot)

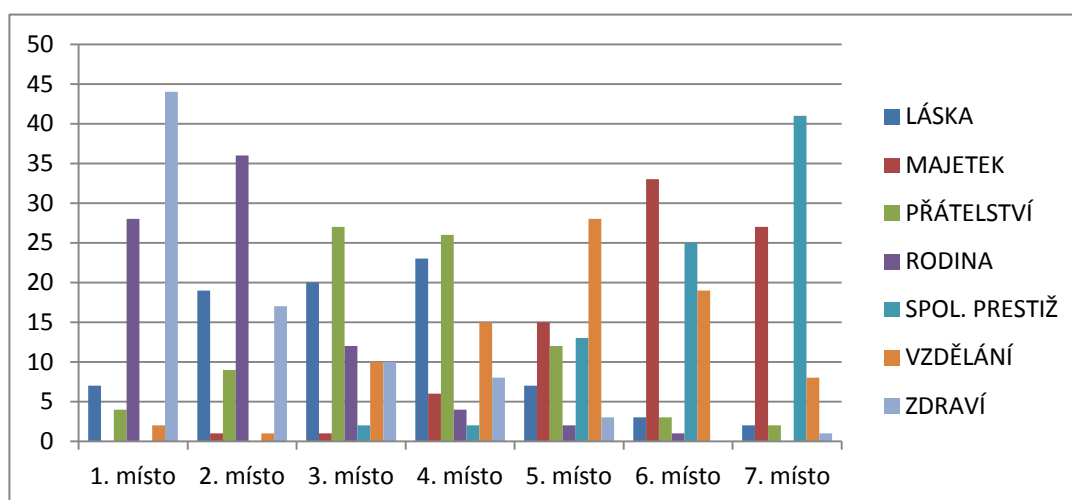
Dotazník B

U studentů je volba pořadí hodnot velmi podobná volbě dospělých respondentů. První místo opět zaujalo zdraví, na druhém místě se objevila rodina. Změna je pouze u dalších dvou míst, kdy přátelství u tohoto dotazníku, na rozdíl od typu A, zaujalo třetí místo. Láska se tak přesunula na místo čtvrté. Vzdělání bylo studenty také uváděno nejčastěji na pátém místě. Za ním následoval majetek a poté společenská prestiž.

Tabulka č. 24.4 – Životní hodnoty studentů

Hodnota	Nejčastěji uváděné pořadí hodnoty
Láska	4.
Majetek	6.
Přátelství	3.
Rodina	2.
Společenská prestiž	7.
Vzdělání	5.
Zdraví	1.

Obrázek č. 9 - Životní hodnoty studujících respondentů (počet voleb jednotlivých hodnot)

4.3 Komparace a interpretace

Z předchozí části práce lze vyčíst, že poměr mužů a žen u obou dotazníků je poměrně rovnoměrný. Domnívám se, že stejně tak věkové zastoupení dospělých respondentů.

U Dotazníku A můžeme sledovat současné zvyšování stupně dosaženého vzdělání respondentů oproti jejich rodičům. Zatímco největší počet dosáhl odborného středoškolského vzdělání ukončeného maturitní zkouškou, jejich rodiče nejčastěji ukončili své vzdělávání výučním listem. Dotazník B naopak uvádí, že rodiče současných studentů dosáhli nejčastěji středoškolského vzdělání (což potvrzují výsledky u otázky č. 3 v Dotazníku A).

Jak u dospělých, tak u studentů můžeme současně pozorovat, že byli rodiči vedeni ke vzdělání a také mu přikládají velkou váhu, považují jej za jednu z nejdůležitějších hodnot v současné době.

Velmi zajímavé také je, že v obou typech dotazníků v drtivé většině respondenti uvedli, že v současnosti lidé studují pro lepší finanční hodnocení i získání lepší pracovní pozice. Studenti navíc uvedli i k otázce č. 9 – co pro ně představuje vzdělání, co jim může v životě přinést – že vzdělání je důležité pro získání lepší práce a pro jejich budoucnost. Současně obě skupiny uvádí, že po absolvování vysoké školy získá člověk více finančních prostředků a lepší postavení ve společnosti. Jedná se tedy spíše o materiální stránku věci.

Na druhou stranu však uveďme, že dospělí i studenti si pod pojmem „vzdělaný člověk“ nepředstaví pouze vysokoškolsky vzdělaného člověka (lékaře, právníka,...), ale v první řadě člověka, se všeobecným přehledem, přirozeně inteligentního. Někoho, kdo na ně jako inteligentní působí na první pohled.

Pokud se podíváme na profesní orientaci dospělých respondentů, zjistíme, že asi 65 % z nich je spokojeno se svou současnou pracovní pozicí. Z celkového počtu 61 % respondentů pracuje v oboru, který vystudovali (důvody, proč pracují v jiném oboru se velmi různily - viz otázka č. 15 v předchozí podkapitole) a 82 % někdy přemýšlelo o dalším vzdělávání či kurzu pro zdokonalení se, avšak necelých 63 % své úvahy realizovalo. Myslím si, že se jedná o celkem vysoký počet dále se vzdělávajících dospělých.

U dotazníku B jsem zvolila otázku, proč studenti studují právě danou školu. Nejčastěji (55 %) uváděli, že je to z důvodu zájmu o obor, který škola nabízí a protože si chtěli vybrat právě tuto oblast studia. Druhým nejčastějším důvodem byl důvod více praktičtější – na daný studijní obor brali bez nutnosti složit přijímací zkoušku, jednalo se o přijetí na základě průměru z posledních vysvědčení základní školy. I v návaznosti na předchozí, respondenti uváděli, že ke škole, kterou studují, mají kladný vztah. Jednalo se o 81 % z nich.

Poslední otázka obou typů dotazníků se týkala seřazení životních hodnot. V podstatě můžeme říci, že u skupin nedocházelo k markantním rozdílům a pořadí hodnot bylo velmi podobné. Zdraví uvedlo na prvním místě více dospělých než studentů,

i když u nich bylo první taktéž. Rodina obsadila druhou pozici. Přátelství bylo důležitější u respondentů dotazníku B. Vzdělání, jako hodnota, zaujalo nejčastěji 5. místo a to před majetkem a společenskou prestiží. Obecně můžeme říci, že pořadí hodnot je velmi vyzrálé nejen u dospělých, kde by tak být mělo, ale i u současných středoškolských studentů.

Pokud se nad zjištěnými výsledky zamyslíme, můžeme říci, že dané dotazníkové šetření prováděné v současné době s vybranými respondenty ukazuje fakta, která by například před několika desetiletími mohla vypadat úplně jinak. Děje se tak především vlivem celé společnosti, jejím požadavkům na současného člověka. Tím, že téměř všude je lidem předkládána myšlenka, že doba si žádá vzdělané lidi schopné přizpůsobit se, odborníky v oboru, je téměř nemožné říci, že vzdělání není důležité. To si uvědomuje čím dál více lidí. Například na počátku 20. století tomu tak zdaleka nebylo. Jak jsem již v předchozí kapitole uváděla, velmi blízký je vztah vzdělání a výchovy. Ta probíhá v dětství zejména v rodině a zde můžeme vidět počátky a vliv rodinného prostředí. Rodiče nám předkládají své zkušenosti, můžeme vidět jejich postoje. Na základě dotazníkového šetření můžeme vidět, že současní dospělí lidé považují vzdělání za důležité. Studenti také. Domnívám se proto, že vliv rodičů, či jiných blízkých osob a jejich názory na vzdělání, možnou budoucnost, naše jednání v této oblasti velmi ovlivňují. Tím, že současní mladí lidé přikládají vzdělání vysokou váhu, je možno (dle výzkumu) konstatovat, že další generace na tom bude velmi podobně.

4.4 Vyhodnocení

Na základě vyhodnocení dotazníků jsem dospěla k názoru, že vzdělání i spolu s proměnami společnosti, požadavky nové doby, je čím dál více důležité a to nejen pro mladé lidi, kteří studiu věnují většinu svého času. I současní dospělí přikládají vzdělání velkou důležitost, a to v podstatě bez ohledu na dosažené vzdělání. Spíše než diplom považují dotázaní respondenti za důležitý přirozený intelekt a všeobecný přehled, který v dnešní době přehlcené informacemi nemá každý člověk.

V souvislosti s výše popsaným můžeme uvést potvrzení či nepotvrzení daných hypotéz.

Hypotéza č. 1 – „Více než třetina dospělých respondentů má jako nejvyšší dosažené vzdělání odbornou střední školu ukončenou maturitní zkouškou.“

Tato hypotéza se **potvrdila**, protože 38 % dospělých respondentů má ukončené středoškolské vzdělání a tím získané maturitní vysvědčení.

Hypotéza č. 2 – „Více než 70% dospělých respondentů se domnívá, že člověk s vysokoškolským titulem má také lepší postavení ve společnosti, lidé si jej více váží a také má více finančních prostředků.“

Hypotéza se **nepotvrdila**, protože s uvedeným souhlasí pouze 66 % respondentů.

Hypotéza č. 3 – „Alespoň polovina dospělých je spokojena se svojí současnou vykonávanou pracovní profesí.“

Hypotéza se **potvrdila**. Se svojí současnou profesí je spokojeno dokonce 64 % dospělých respondentů. Současně 61 % dotázaných pracuje v oboru, který vystudovali.

Hypotéza č. 4 - „Více než 70% studentů se domnívá, že člověk s vysokoškolským titulem má také lepší postavení ve společnosti, lidé si jej více váží a také má více finančních prostředků.“

Tato hypotéza se **potvrdila** (na rozdíl od získaných dat v Dotazníku A), protože s výše uvedeným souhlasí 73 % dotázaných studentů.

Hypotéza č. 5 – „Rodiče současných studentů nejčasněji dosáhli odborného středoškolského vzdělání.“

Hypotéza č. 5 se opět **potvrdila**. Rodiče současných studentů ze 48 % mají ukončené odborné středoškolské vzdělání s maturitní zkouškou.

Hypotéza č. 6 – „Více než polovina studentů volila střední školu na základě zájmu o studijní obor.“

Daná hypotéza se **potvrdila**, 55 % z nich si vybralo školu na základě zájmu o obor.

Celkem se potvrdilo 5 hypotéz z celkového počtu 6, pouze 1 se nepotvrdila.

Pomocí dotazníkového šetření jsem se snažila zjistit současný názor českých studentů i dospělých na vzdělání. Jedná se o oblast poměrně širokou a obsáhlou, proto jsem k provedenému šetření přistupovala z obecnější stránky, pro obecnější zjištění názorů. Tento fakt byl dán i zvolenou kvantitativní metodou. V rámci empirické části jsem zjistila mnoho zajímavých faktů, které lze využít pro bližší a užší zkoumání dané problematiky.

Závěr

Vzdělání a celá oblast vzdělávání v očích současného českého člověka hraje důležitou roli. Stále více se tato problematika dostává do středu zájmů celé populace. V současné době přináší i několik rizik (například klesající váha vysokoškolského titulu na trhu práce). Přesto jej většina české populace považuje za hodnotné. Jedná se o oblast rozsáhlou. Řada odborníků se zabývá právě jejím zkoumáním, a proto můžeme v odborné literatuře nalézt množství výzkumů. Většina z nich se přiklání k názoru, že investice do vzdělání jako investice do sebe sama je pro budoucnost velmi přínosná.

Cílem mojí bakalářské práce bylo zjištění názorů na vzdělání a jeho hodnotu v české populaci. V dotazníkovém šetření jsem se zaměřila na dvě skupiny respondentů, jejichž odpovědi jsem nejen vyhodnocovala v rámci jednotlivých dotazníků, ale i komparovala. Zjistila jsem, že jak současní dospělí pracující jedinci, tak studenti střední školy přikládají vzdělání v dnešní době velkou důležitost a chápou jej jako něco více než jen pouhou nutnost. Zároveň se však ve většině případů přiklání k tomu, že čím vyššího stupně vzdělání člověk dosáhne, tím lepší získá pracovní pozici a postavení ve společnosti. Jsem si vědoma, že se mi nepodařilo získat odpovědi od velkého množství dospělých respondentů (především z důvodu časového vytížení oslovených). Byly však dle mého názoru na velmi dobře zpracovatelné úrovni a nebylo proto složité s nimi pracovat.

V rámci první kapitoly jsem se snažila poskytnout stručný přehled o vývoji vzdělávání a školství a to zejména v rámci České republiky. Největší pozornost věnuji současné situaci a problémům dnešní doby, které s oblastí vzdělávání souvisí, ovlivňují ji. Druhá kapitola objasňuje, jaký vliv mají přirozená prostředí v životě člověka na utváření jeho postojů, názorů, chování či jednání. Poslední teoretická kapitola konkrétněji specifikuje samotnou hodnotu vzdělání i hodnotové žebříčky. Rozdělením společnosti na různé skupiny jsem se snažila tuto hodnotu více přiblížit a specifikovat. V rámci empirické části rozebírám jednotlivé otázky, které přímo směřují k objasnění toho, zda je vzdělání v očích českého člověka v současné době považováno za nezbytné. Dotazníkové šetření obecně zjišťuje důležitost vzdělání. Jednotlivé otázky však poskytují možným výzkumníkům prostor k zamyšlení

se nad konkrétněji zaměřeným šetřením v rámci této problematiky. Zajímavé téma může poskytnout například to, zda jsou dospělí lidé v současné době spokojeni se svým zaměstnáním. Domnívám se, že díky své práci zaměřené na velmi obsáhlou problematiku jsem stručně přiblížila některá její dílčí témata a podala tak ucelenější obraz tématu „hodnota vzdělání“.

Pokud budeme vycházet z toho, že základem sociální pedagogiky je vztah výchovy a prostředí, a z názoru, že samotná výchova je postavena jako výchova k hodnotám, můžeme říci, že moje bakalářská práce Hodnota vzdělání v očích české veřejnosti se přímo vztahuje k obsahu a pojetí sociální pedagogiky. Práce tak může být přínosná nejen pro studenty samotné sociální pedagogiky, ale i jiných pedagogických disciplín či vzdělávacích programů.

Díky této práci se mi dle mého názoru podařilo proniknout do problematiky vzdělávání a školství. Dozvěděla jsem se mnoho zajímavých a pro mě přínosných informací, a to nejen díky práci na tomto textu, ale i absolvováním odborné praxe na střední škole, kde jsem mimo jiné prováděla dotazníkové šetření. Daná oblast mě velmi zajímá, a budu se snažit nadále jí věnovat.

Resumé

Bakalářská práce se zaměřuje na zjištění, zda je vzdělání v životě českých studentů a dospělých v produktivním věku považováno za důležité, co je k uvedeným názorům a postojům vede.

První část práce věnuje historii vzdělání, jeho vnímání od počátku 20. století, v době poválečné, až po společnost postmoderní a situaci dnešní doby. Společnost současnou rozebírám podrobněji, protože téma je zaměřeno na nynější českou společnost.

V druhé části blíže charakterizují přirozená prostředí, která mají vliv na utváření názorů na vzdělání. Jedná se o rodinu, jako první socializační jednotku, poté se zaměřuji na vrstevnické skupiny dětí a mládeže. Další podkapitola je věnována lokálnímu prostředí, tedy rozdílům mezi městy a vesnicemi, v němž každý člověk vyrůstá, které ho ovlivňuje. Zmiňuji se i o prostředí školním, které se prolíná více vývojovými obdobími člověka.

Třetí kapitola obsahuje pohled na hodnotové žebříčky a samotnou hodnotu vzdělání, její důležitost u české populace v rámci odlišných charakteristik (hodnota vzdělání dle různých věkových kategorií, dle nejvyššího dosaženého vzdělání nebo odlišnosti díky tomu, v jaké třídě společnosti se člověk nachází).

Při tvorbě výše uvedených kapitol jsem využívala odborné literatury související s tématem a názorů autorů a odborníků, kteří se touto problematikou blíže zabývají.

Závěrečná kapitola je věnována provedenému dotazníkovému šetření, kde porovnávám shodné či rozdílné názory na vzdělání, vzdělávání se, školu, pracovní pozice. Dále odpovídám na předem položené otázky, ověřuji teoretická východiska a hypotézy.

Anotace:

Bakalářská práce pojednává o vývoji vzdělávání a důležitosti vzdělání pro českou společnost. Rozsáhlejší část je věnována postmoderní době a hodnotě vzdělání v této fázi vývoje. Následně práce rozvíjí vliv přirozených prostředí, a to rodiny, vrstevníků a prostředí lokálního, na utváření názorů zejména na vzdělání samotné. Poté konkretizuje hodnotu vzdělání a její postavení v hodnotových žebříčcích české populace. Dotazníkovým šetřením práce ověřuje (celospolečenské) názory týkající se vzdělávání, školství a následného pracovního uplatnění. Popisem a porovnáním odpovědí respondentů zjišťuje názory současných středoškoláků oproti názorům dospělých v produktivním věku.

Klíčová slova:

vzdělání, vzdělávání, výchova, škola, životní hodnoty, hodnotové žebříčky, česká společnost, populace, přirozené prostředí

Annotation:

The thesis deals with the development of education and the importance of education for Czech society. Larger part is devoted to post-modern age and value of education at this stage of development. Then thesis develops the influence of developing natural environment, family, peers and local environment, particularly in shaping views on education itself. Then thesis specifies the value of education and its position in the value rankings of the Czech population. Questionnaire survey validates (societal) views on the training, education and subsequent employment. Describing and comparing the answers of respondents finds the current opinions of high school students compared to those of adults of working age.

Keywords:

education, training, school, life values, value systems, Czech society, population, natural environment

Seznam použité literatury

1. BRDEK, M., VYCHOVÁ, H. *Evropská vzdělávací politika. Programy, principy, cíle*. Praha: ASPI, 2004, 172 s. ISBN 80-86395-96-0
2. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkum*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000, 208 s. ISBN 80-85931-79-6
3. HÁJEK, B. a kol. *Pedagogické ovlivňování volného času : současné trendy*. Praha: Portál, 2008, 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1
4. JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. 5. rozšířené vyd. Brno: Paido, 2003. ISBN: 80-7315-062-X
5. KELLER, J., TVRDÝ, L. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86429-78-6
6. KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, 160 s. ISBN 80-86429-41-5
7. KELLER, J. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 211 s. ISBN 978-80-7419-031-5
8. KRAUS, B. *Teorie výchovy*, Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006
9. KRAUS B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
10. KRAUS, B., SÝKORA P. *Sociální pedagogika 1*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009
11. MOŽNÝ, I. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 208 s. ISBN 80-7178-624-1
12. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006, 272 s. ISBN 80-7178-944-5
13. PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál 2006, 264 s. ISBN 80-7367-155-7

14. PUNCH, Keith, F. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 152 s. ISBN 978-80-7367-381-9
15. RADVAN, E., VAVŘÍK, M. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009
16. SAK, P. a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 296 s. ISBN 978-80-7367-230-0
17. VAŠUTOVÁ, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. 1. vyd. Brno: Paido, 2004, 190 s. ISBN 80-7315-082-4
18. VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. *Kompetence ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 160 s. ISBN 978-80-247-1770-8
19. <http://www.insoma.cz/>. SAK, P., *Vzdělání v životním stylu člověka informační společnosti*, referát, Hradec Králové, 2006
20. www.kvf.vse.cz. URBÁNEK, V. *Vzdělání a lidský kapitál*, Vysoká škola ekonomická v Praze
21. <http://www.cvvm.cas.cz/>
22. www.ucitelskenoviny.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník A

Příloha č. 2 – Dotazník B

Příloha č. 1 – Dotazník A

- 1) **Jaké je Vaše pohlaví:**   muž X žena

- 2) **Jaký je Váš věk:**   .....

- 3) **Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?**
  - a) ZŠ
  - b) odborné učiliště (výuční list)
  - c) SŠ (maturita)
  - d) SŠ - gymnázium
  - e) Vyšší odborné
  - f) Vysoká škola

- 4) **Jakou hodnotu má ve Vašem životě vzdělání** (jakou mu přikládáte váhu, jaký k němu máte vztah)? - **napište vlastními slovy svůj názor**

- 5) **Vedli Vás rodiče v dětství k učení a vzdělávání se?**
  - a) Vedli mě velmi
  - b) Spíše vedli
  - c) Nezažali žádný postoj
  - d) Spíše nevedli
  - e) Vůbec mě nevedli

- 6) **Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Vašich rodičů?**
  - a) ZŠ
  - b) odborné učiliště (výuční list)
  - c) SŠ odborná (maturita)
  - d) gymnázium (maturita)
  - e) Vyšší odborné
  - f) Vysoká škola

- 7) **Myslíte si, že po absolvování VŠ mají lidé více finančních prostředků a lepší postavení ve společnosti?**

Ano X Ne

- 8) **Považujete obecně vzdělání v životě lidí za důležité?**

Ano X Ne

Příloha č. 2 – Dotazník B

- 1) **Jaké je Vaše pohlaví:**   muž X žena

- 2) **Jaký je Váš věk:**   .....

- 3) **Jakou školu z níže uvedených právě studujete? (Případně kterou z nich jste v nejbližší době ukončili)**
  - a) ZŠ
  - b) odborné učiliště (výuční list)
  - c) SŠ (maturita)
  - d) SŠ - gymnázium
  - e) Vyšší odborné
  - f) Vysoká škola

- 4) **Jakou hodnotu má ve Vašem životě vzdělání** (jakou mu přikládáte váhu, jaký k němu máte vztah)? - napište vlastními slovy svůj názor

- 5) **Vedli Vás rodiče v dětství k učení a vzdělávání se?**
  - a) Vedli mě velmi
  - b) Spíše vedli
  - c) Nezaujali žádný postoj
  - d) Spíše nevedli
  - e) Vůbec mě nevedli

- 6) **Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Vašich rodičů?**
  - a) ZŠ
  - b) odborné učiliště (výuční list)
  - c) SŠ odborná (maturita)
  - d) SŠ - gymnázium
  - e) Vyšší odborné
  - f) Vysoká škola

- 7) **Myslíte si, že po absolvování VŠ mají lidé více finančních prostředků a lepší postavení ve společnosti?**

Ano X Ne

- 8) **Považujete obecně vzdělání v životě lidí za důležité?** (např. z důvodu lepší kvality života v dospělosti, lepšího postavení,...)

Ano X Ne

- 9) **Co pro Vás představuje vzdělání?**

- 10) **Proč si myslíte, že dnes lidé studují, resp. k čemu si myslíte, že je vzdělání v dnešní společnosti důležité?**

11) Koho (nebo co) si představíte pod pojmem vzdělaný člověk?

12) Proč jste se rozhodli studovat právě Střední školu IT SP, Brno, Purkyňova 97?

13) Jaký vztah máte ke škole, kterou studujete?

a)Kladný b)Záporný

14) Seřad'te níže uvedené životní hodnoty od nejdůležitějších po ty méně

důležité (Nad jednotlivé hodnoty napište čísla od jedné do sedmi, přičemž číslo jedna je pro Vás hodnotou nejvyšší).

Láska - Majetek - Přátelství - Rodina - Společenská prestiž – Vzdělání - Zdraví